

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Milan Baier

**Rozvoj mediace a probace
v kontextu andragogiky**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINATED STUDIES

2012 – 2014

DIPLOMA THESIS

Bc. Milan Baier

**Development of Mediation and Probation
in the Context of Andragogy**

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že tato diplomová práce je pouze mým dílem a že jsem ji vypracoval zcela samostatně. Veškerou použitou literaturu a další zdroje v práci řádně cituji a uvádím je v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 11. 2. 2014

Anotace

Diplomová práce popisuje a analyzuje možnosti rozvoje mediace a probace v České republice. Přináší souhrn informací týkajících se filozofických, historických, psychologických, sociologických, ekonomických a právních aspektů trestní a netrestní mediace. Dále se zabývá problematikou probace a jejím zakotvením legislativním a institucionálním. V praktické části je předložena analýza kvalifikačních požadavků na profesi mediátora a probačního úředníka.

Klíčové pojmy

Mediace, probace, osobnost a role mediátora, kvalifikace, kompetence, další vzdělávání, andragogika, ADR metody, celoživotní učení.

Annotation

The diploma thesis describes and analyzes the development possibilities of mediation and probation in the Czech Republic. It brings a summary of information concerning philosophical, historical, sociological, economic and legal aspects of mediation in criminal and non-criminal matters. It further deals with probation and its legislative and institutional grounds. The practical part submits an analysis of the demanded qualification in the profession of mediator and probation worker.

Key words

Mediation, probation, personality and role of mediator, qualification, competences, andragogy, continuing education, ADR methods (Methods of Dispute Resolution – Alternative Dispute Resolution), lifelong learning.

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce, panu doc. PhDr. Jaroslavu Veteškovi, Ph.D., za cenné rady a odborné konzultace.

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. VYMEZENÍ A VZTAH KLÍČOVÝCH POJMŮ Z OBLASTI MEDIACE A PROBACE	13
1.1 ADR (Alternative Dispute Resolution – alternativní řešení právních sporů)	13
1.2 Mediace.....	14
1.3 Probace	17
1.4 Konciliace	19
1.5 Arbitráž	20
1.6 Odklon	21
2. FILOZOFICKÉ, HISTORICKÉ, PSYCHOLOGICKÉ, SOCIÁLNÍ, EKONOMICKÉ A PRÁVNÍ ASPEKTY MEDIACE A PROBACE	23
2.1 Filozofické aspekty	23
2.2 Historické aspekty a souvislosti.....	27
2.3 Psychologické aspekty	30
2.4 Sociální aspekty	33
2.5 Ekonomické aspekty	36
2.6 Právní aspekty.....	38
3. PRAKTICKÉ VYUŽITÍ MEDIACE A PROBACE V ČR	42
3.1 Praktická aplikace probace a probačního dohledu.....	42
3.2 Praktická aplikace mediace.....	46
4. LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ MEDIACE A PROBACE	50
4.1 Světová a evropská legislativa.....	51
4.2 Česká legislativa	55
5. INSTITUCE PŮSOBÍCÍ V OBLASTI MEDIACE A PROBACE.....	58
5.1 Instituce ve světě a Evropské unii	58
5.2 Instituce v České republice	60

II. PRAKTICKÁ (EMPIRICKÁ) ČÁST

6. ANALÝZA VZDĚLÁNÍ, VZDĚLÁVÁNÍ A ROLE MEDIÁTORA A PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA	62
6.1 Vzdělání a role mediátora	62
6.2 Vzdělání a role probačního úředníka	71
ZÁVĚR	76
SOUPIS POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	78
SOUPIS POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ	82
PŘÍLOHA	83

ÚVOD

Andragogika a teorie práva mají praktický průnik v podobě např. mediace a probace. Mediační a probační úsilí směřuje stejně jako pedagogika a andragogika k výchovnému působení, jehož cílem je eliminovat nebo zcela vymýtit nebezpečí recidivy jak u jednotlivců samotných, tak i u celých sociálních skupin, které postihuje sociálně patologické jednání a vyústí ve kriminalitu. Trestní zákon a trestní řád, o něž se mediace a probace opírají, představují v případě společensky nebezpečného chování limity, které stanovují rozmezí, jak má a může soud rozhodnout. Součástí soudního rozhodnutí je v určitých případech i nařízení o aplikaci (resp. využití) mediační nebo probační služby. Ostatně zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, přímo obsahuje zmínku o probačním programu, jehož cílem je výchovné působení na mládež.

Právo slouží jako regulátor společenského chování, andragogika zase přispívá ke vzdělávání a výchově dospělých. Je proto zcela logické, že se oba humanitní obory právě v uvedených oblastech protínají. Průnik nacházejí v případech, kdy je společensky nesmírně žádoucí, aby lidé, kteří porušili zákon a kteří vědomě chtějí na návratu do společnosti spolupracovat, využili možnosti mediace a probace, svoje dosavadní negativní jednání přehodnotili a vydali se na správnou cestu.

V evropském, ale i českém netrestním právu dochází v posledním době k posunu. Od tradičního scénáře, kdy byly konfliktní situace řešeny prostřednictvím nezávislého soudu, se stále více případů začíná přiklánět k nesoudnímu alternativnímu řešení urovnání narušení zejména právních vztahů.

V oblasti mediace a probace je zapotřebí důsledně rozlišovat mezi věcmi netrestní a trestní povahy. V případě věcí trestních nastupují

zcela jiné procesní mechanismy dané zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě¹, kde na mediaci může (ale nemusí) navazovat i probace.

V případě netrestních věcí se od 1. září 2012 (zákon byl schválen 10. února 2012, a to na dlouhodobý nátlak odborné veřejnosti a Evropské unie) postupuje – pokud se obě strany na mediaci samozřejmě dohodnou – podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci². Zákon umožňuje všem osobám alternativní řešení jejich netrestních konfliktů (tj. v oblasti občanskoprávní, rodinné, pracovní, obchodní a správní) formou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení. Cílem zákona bylo mj. i odlehčit přetíženým soudům, vytvořit možnost vyhnout se soudním sporům a řešit konflikt bez dlouhých čekacích lhůt, bez zbytečných finančních nákladů a bez zdoluhavé psychické zátěže obou stran.

Probační a mediační služba České republiky vznikla přijetím zákona č. 257/2000 Sb.³, jenž vstoupil v platnost od roku 2001. Jejím cílem je naplňování tzv. konceptu restorativní justice. Ten se na rozdíl od klasického retributivního pojetí⁴ soustřeďuje na odstranění způsobené újmy oběti, na její potřeby, na závazky a povinnosti pachatele trestného činu vůči oběti a dalších osob postižených jejím protiprávním jednáním. Kromě toho je cílem restorativní (obnovující) justice přijetí takových výchovných a vzdělávacích opatření na straně pachatele, jež by eliminovaly a významně snížily možnost recidivy. Předpokladem restorativního procesu je však plné doznání pachatele a jeho ochota nést plnou zodpovědnost za spáchaný trestný čin. Pokud oběť nebo pachatel s restorativním pojetím nesouhlasí, nebo není jeho nasazení možné

¹ Zdroj: online, 5. 9. 2013, dostupné z www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257.

² Zdroj: online, 10. 9. 2013, dostupné z www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=202&r=2012.

³ Zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).

⁴ Retributivní pojetí představuje filozofii sankce – při porušení zákona následuje trest, o kterém rozhodne nezávislý soud (viz Veteška, 2010 a 2014).

(závažné a společensky velmi nebezpečné trestné činy typu vražda, znásilnění, loupež, terorismus apod.), dochází ke klasickému retributivnímu pojetí.

Jestliže tedy dojde k aplikaci mediace nebo probace, a to při spáchání společenských deliktů, konkrétně pak trestného činu (přčinu, zločinu) či správního deliktu (přestupku)⁵, dochází z andragogického hlediska k výchovnému a vzdělávacímu působení na pachatele (psychologická a sociální pomoc obětem trestného činu není náplní této práce).

V této souvislosti můžeme hovořit o resocializaci, která „v širším smyslu představuje proces, v průběhu kterého dochází u člověka k sociálním změnám s cílem přizpůsobit se životu ve společnosti či v komunitě. V užším smyslu jde o proces transformace identity, v němž se lidé učí nové role, zatímco se odučují některé stránky těch starých. Když se požadavky na roli v novém statusu střetávají s předchozí nebo primární socializací jedince, může být nezbytný proces resocializace. Tento proces často vyžaduje odučení přijatých norem, hodnot, názorů a zvyků, aby mohly být nahrazeny novým souborem, který je považován za příhodný pro novou roli“⁶. A to je v kontextu jedinců ve výkonu trestu či podmíněčně propuštěných situace – ať již z hlediska andragogického či sociálně pedagogického – typická pro probační činnost.

Z výše uvedené vyplývá, že „resocializace se nejčastěji vyskytuje v situaci, kdy má jedinec přijmout nový specializovaný status, často v dospělosti (rekrut nastupující do armády, jedinec odsouzený k výkonu trestu). Proto je též nazývána socializací dospělých. Potřeba učit se nové role může vycházet z dobrovolných či nedobrovolných změn v sociálním statusu. Z hlediska pragmatismu je resocializace charakterizována jako metodický proces převýchovy objektivní reality.

⁵ Zdroj: online, 4. 6. 2013, dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/prestupku>.

⁶ PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha : Grada Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1, s. 217.

Samotná resocializace tedy nutně nemusí probíhat jen na půdě vězení či v nápravních centrech, ale také ve škole, v rodině, na pracovišti atd.⁷

O tom, jak k tomu teoreticky a prakticky dochází (při práci mediátorů a probačních úředníků), pojednává tato diplomová práce.

V jejím úvodu definuji nejčastěji používané pojmy z této oblasti, poté se věnuji vybraným aspektům mediace a probace z hlediska historického, filozofického, psychologického, sociálního a ekonomického. Třetí kapitola je tematicky zaměřena na praktickou aplikaci mediace a probace. Legislativě a českým a evropským institucím působícím v této oblasti jsou věnovány kapitoly č. 4 a 5. Praktická část práce obsahuje v kapitole 6 analýzu možností vzdělání a vzdělávání a role mediátora a probačního úředníka. Práci zakončuje sumarizující závěr a seznam použité domácí a zahraniční literatury.

⁷ PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha : Grada Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1, s. 217.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VYMEZENÍ A VZTAH KLÍČOVÝCH POJMŮ Z OBLASTI MEDIACE A PROBACE

Protože často používané pojmy v oblasti mediace a probace pocházejí zejména z legislativy (resp. právních věd), považuji proto za nutné jejich sémantický obsah ozřejmit. Vybral jsem několik nejvíce frekventovaných pojmů, které odborná literatura zmiňuje v této souvislosti se sociální (někdy i speciální) pedagogikou a zejména andragogikou.

1.1 ADR (Alternative Dispute Resolution – alternativní řešení právních sporů)

Alternativní řešení právních sporů (dále jen „ADR“) představuje specifický způsob řešení konfliktů a nesrovnalostí v právních vztazích mezi dvěma a více subjekty bez přímé účasti státní moci. Obě strany právního konfliktu mohou pomocí tohoto řešení dosáhnout uspokojivého řešení, jež bude odrážet jejich zájmy a potřeby.⁸ ADR lze aplikovat pouze v případě méně vážných trestních činů a přestupků pouze tehdy, souhlasí-li s tím obě strany konfliktu.

Ve srovnání se soudním řízením je ADR daleko rychlejší, finančně méně náročné, svobodnější a zejména dobrovolné. ADR může mít charakter individuálního řešení, řešení v interakci s druhou stranou (vyjednávání, kontraktace) nebo za pomoci nezúčastněné třetí osoby

⁸ Zdroj: online, 11. 7. 2013, http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-dokumenty/CKPV/KPD/Kapitola_4.4.pdf. Ščerba, F., Hamulák, O., Mimosoudní řešení právních sporů.

(tzv. klasická forma ADR, jež má konkrétní náplň v podobě conciliace, mediace či arbitráže).

1.2 Mediace⁹

Mediace představuje podle Šterna, Ouředníčkové a Doubravové (2010) „dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora, tj. zprostředkovatele řešení konfliktu. Mediace mezi obětí a pachatelem je specifickou formou mediace, která je využívána výhradně v oblasti trestních sporů.“¹⁰ Vedle trestních sporů se mediace jakožto proces mimosoudního jednání týká i netrestních věcí, obchodních a spotřebitelských sporů a též sporů rodinných, pracovních a správních (viz zákon č. 202/2012 Sb.).

Cílem mediace je zprostředkování řešení konfliktu mezi chováním jednotlivce a normami společnosti, s přihlédnutím k oprávněným zájmům všech subjektů dotčených trestnou nebo společensky škodlivou či nepřijatelnou činností, tj. zejména oběti.

Úspěch mediace a celý mediační proces je možný za předpokladu, že se mediace provádí za účasti poškozeného a obviněného. Jestliže to lze, je do mediačního procesu účelné integrovat nejen tyto dvě strany, ale i osoby blízké (rodinu, přátele, známe, sousedy apod.). U mladistvých si situace obvykle vyžaduje, aby se mediace účastnili i jejich rodiče. Mediátor řídí dialog mezi obětí a obviněným a blízkým okolím. Zároveň jim umožňuje komunikovat o svých pocitech takovým způsobem, který nelze aplikovat při běžném soudním přelíčení. Výhodou pro obě strany, pokud na mediaci přistoupí, je tedy už mediace sama o sobě.

⁹ Slovo mediace je latinského původu, z adjektiva *medius* – prostřední, centrální, ústřední, v přeneseném slova smyslu též nestranný nebo neurčitý.

¹⁰ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha, Portál, 2010. 1. vyd. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 204.

Zároveň při mediaci dochází k účelnému urovnání nebo kompenzaci konfliktního stavu, jenž souvisí s (trestným) činem a jeho následky. Prvním předpokladem je, že obviněný musí zcela bezpodmínečně uznat a pochopit nepřijatelnost svého jednání. Dále je nezbytné, aby přijal za svůj čin osobní odpovědnost. Cílem práce mediátora je náprava a zmírnění újmy způsobené spáchaným (trestným) činem a znovunavázání zpřetrhaných sociálních vazeb. Toho však nelze dosáhnout bez toho, aby oběť byla vstřícná a bez nutného odčinění nebo zmírnění škody způsobené pachatelem. Za předpokladu splnění výše stanovených podmínek vede (může vést) mediace k naplnění principů restorativního pojetí spravedlnosti.

Mediace je úspěšná v případech, kdy pachatel je odpovědnou osobou v řešení problému a kdy je pozitivně podnícen osobní rozvoj obviněného. To se v praxi projevuje tak, že pachatel plně uzná vinu, napraví (pokud lze) způsobenou újmu, omluví se poškozenému a ochotně reaguje na jeho potřeby. Ideální je stav, kdy obviněný aktivně vnímá všechny okolnosti jednání, kterého se dopustil, a nespolupracuje jen kvůli odvrácení hrozící sankce. Obviněný v případě mediace není postaven před soud, protože mediace mu dává možnost podílet se na spravedlivém řešení věci.¹¹

V mediaci hraje podstatnou roli mediátor. Jedná se o prostředníka mezi stranami trestního sporu, který organizuje smířčí proces a pomáhá dosáhnout vzájemně přijatelné dohody mezi stranami konfliktu. Postavení mediátora musí být vyvážené a nestranné vůči předmětu sporu. Cíl a podstata práce mediátora spočívá v hledání řešení, které bude spravedlivé v rovině morální, etické a právní.

Mediace probíhá ve formě společné schůzky obou stran a mediátora. Na ní se hledá způsob, jak najít takové řešení dané situace,

¹¹ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

jež bude realizovatelné a plně oběma stranami akceptovatelné. Vyváženost, racionalita a proveditelnost dohody je základním cílem mediačního úsilí. Pokud se jedná o problematiku rodinnou, musí výsledky mediace plně odpovídat a respektovat zájmy dětí.

Podle Šiškové (2012) patří k základním směrům mediace tzv. facilitativní¹² mediace. Mediátor „náhledy a postoje stran zásadně nehodnotí, soustředí pozornost na potřeby a zájmy stran, pomáhá stranám formulovat dohodu. Podporuje účastníky v tvořivém hledání velkého množství různých řešení a pomáhá jim vybrat takové řešení, které oběma stranám přinese zisk a uspokojí jejich zájmy a možnosti.“¹³

Tato metoda facilitativní mediace nabývá svého rozvoje zhruba od roku 1970 a nyní je běžně využívána při řešení konfliktů cestou mimosoudního vyjednávání.

Pro mediaci jsou nevhodné případy, kdy jsou konflikty spojené s násilím a kdy má poškozená strana strach z agresora. Dále se nedoporučuje tam, kde došlo k dlouhodobým emocionálním vztahovým krizím a v případech řešících základní občanská či ústavní práva. I případy týkající se závislosti na užívání alkoholu a drog a u trestných činů způsobených osobami s psychickými nebo mentálními poruchami se jeví mediace jako nevhodná.

Doležalová (2006) rozeznává z pohledu práva mezi mediací dobrovolnou – z dobrovolné vůle stran a soudní mediací, jež je navržená, nařízená nebo uskutečněná soudem. Jako nejasná se pak ovšem jeví míra dobrovolnosti, na které by měla být mediace ze své podstaty založena.

Mediace má ale též svá velká rizika. Jedná se o rizika psychologická, sociální, ekonomická a právní. Jako nejvýznamnější se

¹² Facilitativní = usnadňující, zjednošující (z angl. facilitate – zjednodušit, usnadnit).

¹³ ŠIŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace. Řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012. 1. vyd. ISBN 978-80-262-0091-8, s. 196.

v tomto ohledu jeví skutečnost, že v době aplikované mediace běží veškeré časové lhůty podle práva. Hrozí pak, že strana neznalé této problematiky nebo strana zneužívající této znalosti pro oddálení konečného řešení konfliktu může značně zkomplikovat průběh sporu.

Mediace má oproti soudnímu mediace několik nesporných výhod:

- a) ponechává účastníkům kontrolu nad procesem řešení konfliktu a podobou konečného výsledku,
- b) je časově a ekonomicky úsporná, protože probíhá bez dlouhých čekacích lhůt a zbytečných finančních nákladů,
- c) snižuje napětí, s kterým přicházejí účastníci k mediátorovi, ale vytváří prostor pro případnou budoucí spolupráci,
- d) důvěrné informace uchovává mezi zúčastněnými.¹⁴

1.3 Probace¹⁵

Probace znamená organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným. Jedná se o kontrolu výkonu trestů, jež nejsou spojeny s odnětím svobody. Při probaci dochází k individuálnímu působení na pachatele tak, aby vedl řádný život a aby plnil podmínky stanovené soudem nebo státním zastupitelstvím. Probaci v České republice vykonává Probační a mediační služba ČR prostřednictvím probačních a mediačních úředníků.

Při probaci se působí na dotyčného člověka tak, aby se v budoucnu již nedopouštěl trestné činnosti a získal vhodné sociální zázemí a perspektivní společenské uplatnění. Reintegrace do společnosti zároveň směřuje k vypořádání vzájemných vztahů mezi pachatelem

¹⁴ Viz zákon o mediaci a o změně některých zákonů (tzv. zákon o mediaci) – zákon č. 202/2012 Sb.

¹⁵ Probace – z latiny, znamená zkoušet, svěřovat nebo osvědčovat.

a poškozeným a k odstranění konfliktních stavů spojených se stíhaným trestným činem.

Probace představuje alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody vykonávanému ve vězení. Spočívá v podmíněném odložení výkonu trestu odnětí svobody nebo v podmíněném propuštění z výkonu takého trestu, a to na specifickou zkušební dobu. Tradičně je odklad uloženého trestu nebo jeho výkonu doprovázen dohledem nad pachatelem, který provádějí specializovaní pracovníci – probační úředníci. Jejich úkolem je kromě dohledu nad obviněným (obžalovaným, odsouzeným) i kontrola uložených povinností a omezení, sledování chování, individuální pomoc obviněnému a působení na něj. K probačním činnostem patří opatřování informací o osobě obviněného, obžalovaného nebo odsouzeného a zpracování zpráv o jeho aktuální životní situaci.

Probace umožňuje diferencovanější přístup v zacházení s pachateli různých trestných činů a ve využívání účinných prostředků k reakci na méně závažnou kriminalitu než je trest odnětí svobody. Pachatel je tak ušetřen negativních důsledků výkonu trestu odnětí svobody a není vystaven trpkým zkušenostem z pobytu ve vězení a nucené izolace od běžných sociálních kontaktů.

Probace představuje činnost založenou na ryze individuálním přístupu. Proto se pokaždé jedná o jedinečné případy. Probační činnost je založena na individuálním přístupu ke každému jedinci a zároveň je pojmána komplexně ve společenském slova smyslu. Potenciál probace spočívá i v navázání spolupráce s určitou komunitou, která je schopná a ochotná ovlivnit postoje odsouzeného (obviněného), a tak mu pomoci vrátit se do normálního života.¹⁶

¹⁶ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 1. vyd., 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

Probační činnost musí být nutně založena na respektu odsouzeným (obviněným) a k jejich schopnostem. Jejím předpokladem je však fakt, že tyto osoby znají a uvědomují si své problémy.

Probace stejně jako mediace musí podněcovat odpovědnost a osobní rozvoj dotyčného člověka. Uznání viny, náprava způsobené újmy a omluvě poškozenému jsou zásadním předpokladem. Po úspěšném ukončení probace by neměl být odsouzený důvod domnívat se, že mu společnost uložila nepřiměřený trest a měl by uznat, že mu byl dán výjimečně velký prostor pro aktivní podíl na spravedlivém řešení konfliktu a svých problémů.

1.4 Konciliace¹⁷

Konciliace je dohoda, které dosáhnou strany buď na základě vzájemného jednání, nebo prostřednictvím třetí strany, tzv. konciliátora. Cílem konciliace je ukončit spor mimosoudní cestou, a to prostřednictvím řešení přijatého oběma znesvářenými stranami.

Konciliace ale obvykle představuje neformální proces vedený prostředníkem (konciliátorem). Ten aktivně pomáhá oběma stranám usmířit se a vyjasnit si svá stanoviska a postoje. Konciliátor zároveň dbá na to, aby si znesvářené strany uvědomily, co a proč se v minulosti odehrálo a aby našly cestu k tomu vedle sebe bezproblémově žít a pracovat. Co se právní terminologie týká, je konciliátorem odborník, jenž pomáhá stranám konfliktu dosáhnout usmíření a dohody.¹⁸

Na rozdíl od pojmu mediace jde v případě konciliace o formalizovanější proces, v němž se konciliátor snaží dosáhnout smíru právními radami. Konciliátor do komunikace mezi oběma stranami na rozdíl od mediátora aktivně zasahuje. Konciliace se nejvíce uplatňuje při obchodních konfliktech mezi státy s odlišnou právní kulturou. V těchto

¹⁷ Konciliace – z latiny = usmíření.

¹⁸ ŠÍŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace. Řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha, Portál, 2012. 1. vyd. ISBN 978-80-262-0091-8.

případech každý stát vysílá kromě zúčastněné strany jednoho konciliátora.¹⁹

Podle Vetešky (2010) je smíření (Conciliation) je proces, při kterém třetí strana, nazývaná smírce, obnoví poničené vztahy mezi znesvářenými stranami tím, že je svede dohromady, umožní jim vyjasnit si náhledy na problém a upozorní na vzniklá nedorozumění či rizika. Smírce může i nemusí být naprosto nestranný vůči zájmům stran. Úspěšně provedené usmíření sníží napětí i užívání popudlivých výrazů, otevře komunikační kanály a facilituje další vyjednávání. Usmíření má obvykle vrátit strany do stavu před vypuknutím sporu, načež mohou být užity jiné techniky ADR. Usmíření lze uplatnit také tam, kde strany nemohou, nechtějí nebo nejsou připraveny zasednout ke „společnému stolu“ a prostřednictvím vyjednávání dojít k usmíření.²⁰

1.5 Arbitráž

Arbitráž představuje formu rozhodčího řízení, řešení konfliktu mimosoudní cestou. Prostředník vzdělaný v dané oblasti vyslechne obě strany konfliktu a poté vynese konečné a závazné rozhodnutí. V některých případech lze arbitráž zkombinovat i s mediací. Na mediaci naváže arbitráž (s konečným řešením arbitra) pouze v případě, že při mediaci nedojde k dohodě.

Arbitráž tedy neprobíhá před orgány státní správy (klasickými soudy), ale před tzv. rozhodci (rozhodčími soudy) představujícími samosprávné instituce²¹.

¹⁹ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. 1. vyd., 272 s. ISBN 978-80-247-3134-6.

²⁰ VETEŠKA, J. Perspektivy mediace a probace v kontextu resocializační pedagogiky. In *Moravcová, I., Průka, M. (eds.). Aktuální problémy resocializační pedagogiky*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2010, s. 67-77. ISBN 978-80-7395-342-3.

²¹ LISSE, L. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-874-1.

Konflikt lze řešit prostřednictvím arbitráže pouze tehdy, pokud byla předem oběma stranami sporu schválena tzv. rozhodčí doložka, jež upravuje mechanismus řešení sporu. Při arbitráži rozhoduje obvykle tříčlenný rozhodčí tribunál (u menších sporů postačuje pouze jeden rozhodce), přičemž každá ze stran konfliktu jmenuje jednoho rozhodce. Tyto dvě osoby pak jmenují předsedu tribunálu.²²

Arbitráž má oproti soudnímu řízení několik výhod. Patří mezi ně rychlost řešení, možnost uchovat rozhodčí řízení v tajnosti a nezávislost rozhodců při mezinárodních sporech a povinnost podrobit se rozhodnutí arbitráže (na rozdíl od poměrně problematické vymahatelnosti rozhodnutí národních soudů), jež zaručuje tzv. Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z 10. 6. 1958²³, kterou signovala většina států světa. Podle ní každý smluvní stát uzná písemnou rozhodčí smlouvu, kterou se strany v mezinárodním obchodním styku zavazují podrobit svůj spor (již existující nebo budoucí) rozhodčímu řízení. Dále uzná rozhodčí nález za závazný a povolí jeho výkon podle předpisů, platných na území, kde je nález uplatňován.

1.6 Odklon

Právní institut odklonu je obvykle součástí trestního řádu nebo zákona. Ten umožňuje za stanovených podmínek zastavit trestní stíhání pachatele. Nemusí se tak konat hlavní líčení nebo jednání před soudem. Odklon má své podmínky, jimiž obvykle jsou plné doznání pachatele, omluva oběti, rychlá finanční a morální kompenzace vzniklé škody.²⁴

Při odklonu se přihlíží zejména k dostatečné ochraně právních a společenských vztahů. Odklon účinně reaguje na porušení obecně

²² LISSE, L. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-874-1.

²³ Tzv. Newyorská úmluva.

²⁴ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha, Portál, 2010. 1. vyd., 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

závazných právních norem a obviněného nezavazuje jeho odpovědnosti za spáchaný čin. Filozofie odklonu vychází z toho, že k naplnění smyslu trestní spravedlnosti není v určitých případech nutné provedení formálního trestního řízení, které končí výrokem soudu. V případě, že se v rámci odklonu nepodaří dosáhnout vhodného řešení, následuje řádné trestní řízení.

Odklony nemohou být vnímány jako projev cíleného zmírnění trestní spravedlnosti. Jedná se o specifický procesní způsob řešení trestních věcí bez provedení části standardního trestního řízení a bez rozhodnutí o vině a bez potrestání pachatele.²⁵

Potrestání pachatele trestného činu nepředstavuje jedinou účinnou formu reakce na jeho spáchání. S ohledem na okolnosti případu může stejný účel splnit i alternativní k potrestání nebo kombinace hlavního líčení (mající v tomto ohledu zejména výchovný vliv) s účinně působícími alternativními opatřeními.

Preference odklonů je patrná zejména u případů při řešení trestních věcí mladistvých. Zde je využíváno množství mediačních metod směřujících k urovnání narušených právních a společenských vztahů. Řešení případu by mělo kromě sankce obsahovat i nalezení nové životní perspektivy k žití řádného života mladistvého, jež by ho v budoucnu odradila od páchaní další trestné činnosti. V těchto případech se nelze obejít bez působení kvalifikovaných mediátorů a probačních pracovníků.

²⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

2. FILOZOFICKÉ, HISTORICKÉ, PSYCHOLOGICKÉ, SOCIÁLNÍ, EKONOMICKÉ A PRÁVNÍ ASPEKTY MEDIACE A PROBACE

Mediace a probace s sebou přinášejí celou řadu společenských aspektů. Otázky typu proč aplikovat mediaci a nedat průchod moci soudní (bez ohledu na přetíženost českých soudů), proč propustit z vězení někoho dříve, když mu byl vyměřen určitý trest, proč kontaktovat přímo tváří tvář oběť s pachatelem a ještě mnoho jiných potencialit si lze představit a položit na laické úrovni během okamžiku.

Na úrovni odborné mohou znít již otázky zcela jinak, protože míří přímo k jádru věci. Co je to spravedlnost, sociální řád, zločin a trest, pokání a náprava. Tyto tematické okruhy lze nahlížet filozoficky, nábožensky (v našem kulturní okruhu z hlediska křesťanství, kde hraje odpuštění jednu z hlavních úloh), v historickém kontextu a z hlediska vývoje společnosti a ekonomického úhlu pohledu.

V následujících podkapitolách se budu věnovat jednotlivým aspektům mediace a probace a pokusím se ukázat, že nalézt společenský konsenzus týkající se mediace a probace nebylo (a není) nikterak jednoduché a banální, jak by se na první pohled mohlo zdát.

2.1 Filozofické aspekty

Protože jádrem a středobodem mediace je komunikace všech tří zúčastněných – obou stran sporu a mediátora – je zapotřebí hledat v dějinách filozofie moment, kdy komunikace respektive dialog začal hrát roli při hledání podstaty bytí.

Sofisté (řeční filozofové 5. a 4. století př. n. l.) a na ně dále v textu uvedení učenci pojímali dialog jako proces odkrývání pravdy, protože podle nich nelze pravdu vyjavit jen formou nějaké teze či tvrzení: pravda se v tomto období vyjevuje dialogickou formou. Tomu odpovídají i Sókratova²⁶ respektive Platónova díla, jež mají ostatně skoro vždy formu rozhovoru.

Na oba filozofy poté navazuje a jejich myšlenky dále rozvíjí a prohlubuje Aristoteles (384-322 př. n. l.), jenž od dialogu jako filozofické formy ale ustupuje. Aristoteles se zabývá metafyzikou – samostatným pojednáním o duši, dále pak etikou a politikou (sociálním chováním). Na Aristotelovu etiku pak navazovali (nebo se proti ní vyhraňovali) všichni další filozofové a filozofické směry zkoumající chování a jednání člověka a společnosti. Problémem, jak jednat = jak komunikovat, se zabývá filozofie mravnosti neboli etika.

Další filozofický směr, jenž napomohl ke studiu lidského jednání, chování a lidské komunikace, ztělesňuje hermeneutika, byť je někdy nevhodně zeštíhlována pouze na výklad (interpretaci) textu. Podle Holé (2011) má hermeneutika teoreticky objasňovat lidské chování a sdělování respektive má přispívat nejen k porozumění, ale i k dorozumění.

„Hermeneutika má dvě hlavní podoby. Je to jednak filologický, více na problém tradice a dějin orientovaný typ. Jejím zakladatelem a nejvýraznějším představitelem je H. G. Gadamer. Svět, skutečnost, dějiny, kultura atd. jsou zde pojaty jako jakýsi text. Porozumění tomuto textu pak zakládá možnost porozumění nám samým a současně naše sebezporozumění zakládá zpětně porozumění světu. Centrálním pojmem tohoto typu hermeneutiky je porozumění. Jeho výchozím principem je

²⁶ Sókratés (469-399 př. n. l.) byl athénský filozof a učitel Platónův (427-347 př. n. l.). Sokratovo dílo se nezachovalo a odkazuje na ně pouze v některých svých dialozích Platón. Platónovy dialogy představují díla jako např. Obrana, Kritón, Charmides, Lachés, Lysis, Eutyfrón, Menexenos, Hippias menší, Ión, Gorgias, Prótagoras, Menón, Eutydemos, Kratylos, Faidón, Faidros, Symposion či Hostina, Ústava či Republika, Theaitétos, Parmenidés, Sofistés, Politikos, Filébos, Timaios, Kritias a Zákony.

filozofické tázání. Všechny fenomény dorozumívání, rozumění i neporozumění, které tvoří předmět hermeneutiky, jsou tedy jevy řečové.²⁷

V případě hermeneutiky, která se orientuje na dorozumění v současné komunikaci. Komunikace podle tohoto výkladu obsahuje něco víc než informaci. Dialog představuje něco víc než jen porozumění, je předpokladem k souhlasu. Podle hermeneutiky porozumění sociálním procesům konfliktu, tj. příčiny, předpokládá, že poté umíme reflektovat zájmy druhého. Filozoficky vzato se do popředí zájmu hermeneutiky dostává problém dynamiky fungování komunikačních struktur.

Vedle hermeneutiky zasahuje do oblasti komunikace další významný filozofický směr vzniklý v Zámorí v 80. letech 20. století. Je jím konstruktivismus, jenž svými metodami zpochybnil tzv. objektivismus. Konstruktivismus řeší otázku, jaký je reálný svět interpretovaný našimi smyslovými vjemy a zpracovávaný naší myslí. Nejedná se náhodou o naši projekci, o naši vlastní konstrukci (z toho pochází tedy označení konstruktivismus).

Podle některých autorů, např. Watzlawicka (1998) se v krizích a konfliktech mění sociální realita respektive sociální řád za aktivního podílu všech zúčastněných. Proměna řádu je podle konstruktivismu vždy jen dočasná a provizorní. Toto metaforické „konstruování“ je však vždy dílem individuálních osob a skupin. Konstruktivismus vychází z přesvědčení, že vše vnímané jsou pouze určité výseky skutečnosti činěné pozorovatelem. Individuální vnímání jsou rozdílná podle toho, jak se sami od sebe lišíme. Proto nelze zjistit, či vnímání je „správné“, protože „subjektivní“ vjem se pro každého stává jeho „vlastní realitou“. V tomto smyslu jsou správné všechny individuální interpretace.

Co je pro nás z pohledu komunikace (mediace a probace) zajímavé, je to, že konstruktivistický přístup předpokládá, že pokud se

²⁷ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6, s. 23.

člověk dostane do konfliktu, může posoudit jen on sám, za jakých okolností může problém vyřešit. Jedinečnost člověka a jeho interpretace světa je podle konstruktivismu alfa a omega odlišných představ řešení problémů a konfliktů. Otázkou je, zda je (či může být) schopen takového posouzení skutečnosti (z hlediska objektivního).

Podle Donala O'Reardona²⁸ (2010) působí filozofie ve vztahu ke komunikaci (tedy i směrem k mediaci a probaci) několika aspekty. Filozofie napomáhá lepší komunikaci tím, že mění pohled na fakta. Podstatou úspěšné komunikace je jednoduchost a výměna informací a faktů. Hermeneutické chápání výkladu umožňuje nesoustředit se pouze na sporná fakta, ale na výklad významu těchto faktů při interpretaci obou stran.

Slovní projev jednotlivce s sebou nese pouze sémantický obsah, ale i otázky, zda je pravdivá, upřímná a morální. Komunikace tedy nemusí být jen fakticky správná, ale měla by být etická. Pokud chybí komunikaci etický rozměr, těžko může přinést úspěch, řešení a dohodu. Filozofie v tomto případě přispívá k vyšší úrovni komunikace sdělováním přesných a jasných etických termínů.

Dialog a komunikace, aby byly úspěšné, musí být zároveň vyrovnané. Někdo působí při rozhovoru silněji (fyzicky, psychicky, mentálně aj.). Sílu ve vztazích je nutné při snaze o úspěšnou komunikaci usměrňovat, nesmí docházet k tzv. asymetrii, což je úkolem mediátora, facilitátora, konciliátora, probačního úředníka nebo rozhodce.

Řešení konfliktu nenechává člověka chladným a vstupuje do něj celá osobnost člověka. Mysl a tělo jsou spojené nádoby a díky Husserlově²⁹ fenomenologii musíme při komunikaci vnímat kromě myslí i tělesné a mimosmyslové projevy jako jsou např. city, ctižádost,

²⁸ Donal O'Reardon je mladý irský teolog, filozof, učitel a trenér. Pracuje v oblasti vzdělávání a poradenství podnikového vzdělávání se zvláštním důrazem na myšlení a emoční inteligenci.

²⁹ Edmund Husserl (1859-1938) byl německý filozof (narozený v Prostějově), zakladatel fenomenologie. Ta se zabývá zkušeností, tím, jak se věci „samy“ člověku ukazují v jeho vlastním vědomí.

schopnosti, dovednosti aj. daného človeka. Fenomenologie svým celistvým obrazem človeka položila základ k emočně otevřenému sdělování. Jestliže zdroje konfliktu nacházíme v jejich prožívání, pak také řešení by mělo zahrnovat jak intelektuální, tak prožitkovou složku.

2.2 Historické aspekty a souvislosti

Prapůvod podstaty mediace je patrně starý jako lidstvo samo. Již v nejranějších civilizacích lze vystopovat konflikty, o čemž svědčí nejstarší ústní a literární podání³⁰ (sumerská, egyptská a čínská literatura, indický epos O Gilgamešovi z 2. tisíciletí před Kristem, Homérova *Ílias* a *Odysea* datovaná do 8. st. př. n. l., Bible aj.) a kroniky plné sporů, úkladů a válek.³¹

Snahy o urovnání konfliktu nejen mezi jednotlivci, ale celými společenskými skupinami, národy a státy mají tradiční povahu. První, kdo patrně řešili konflikty uvnitř malých (rodových) skupin, byly v éře matriarchátu ženy, v době patriarchátu pak stařešinové nebo šamani. Rané konkrétní doklady o primitivní mediaci respektive mimosoudním řešení se objevují při obchodních sporech Féničanů v 1. tisíciletí před Kristem a poté v antickém Řecku kolem roku 500 př. n. l. Nástup Římanů (kolem 3. století př. n. l.) a s ním spojené budování římského práva³² přináší i širší uplatnění mediace. Od císaře Justiniána³³ v 6. století n. l. je již běžnou součástí řešení sporů. Ve starověké Číně v době Konfucia³⁴ (551-479 př. n. l.) byla nastolena otázka

³⁰ Zdroj: online, 4. 5. 2013, dostupné z www.wikipedia.org, hesla staré písemnictví aj.

³¹ Hart-Davis, A. *Dějiny: velký obrazový průvodce historií lidstva: od úsvitu lidské civilizace po současnost*. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3651-3.

³² zkratka JUDr. znamená juris utriusque doctor = doktor obojího práva (římského a kanonického).

³³ Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus (482 - 565), známý jako Justinián I., byl východořímský císař.

³⁴ Konfucius byl první čínský filozof a vedle toho působil též jako politik. Jeho morální filozofie vycházela z náboženské úcty. Je zakladatelem náboženského směru pod názvem konfucianství.

harmonického soužití. Konfucius hlásal, že nevraživá konfrontace při konfliktech nutně vede k rozpadu vztahů a dbal na to, aby bylo při řešení sporů důsledně přihlíženo k názorům (interpretaci) obou stran.

Mediace byla v Evropě ve středověku hojně využívána zejména v oblasti trestných činů. Odkazem na to je mj. fenomén tzv. smírčích křížů,³⁵ jež symbolizovaly pokání a smíření se nejen s bohem, ale i s obětí a pozůstalými. Ostatně smírčích křížů nacházíme na území Evropy (hojně i na našem území) poměrně velké množství.³⁶

Obrázek 1: Smírčí kříž u Brzic na Náchodsku

Zdroj: www.wikipedia.org

Mediace byla do kanonického evropského práva integrována na přelomu 13. a 14. století. Do té doby bylo podle dobového zvykového

³⁵ Smírčí kříž je kamenný kříž postavený nejčastěji na místě, kde se stal hrdelní zločin nebo neštěstí. Ve středověku bylo možno při trestání provinilců uplatnit systém tzv. smírčího práva, kdy byl provinilci uložen nějaký úkol, kterým odčinil svůj zločin. Takovým úkolem kromě vyrovnání s postiženou rodinou mohlo být i vytesání a vztyčení kamenného kříže na místě, kde byl zločin spáchán. Soudnictví ve středověku vycházelo z křesťanského kanonického práva, založeného na hodnotách duchovních, svědomí a rozumu. Vražda nebo usmrcením žádala mimo jiné i usmíření. Vedle odškodnění pozůstalých byli pachatelé zločinu odsuzováni ke stavbě smírčích křížů (viz např. Holá, 2011 a Veteška, 2014).

³⁶ ZAHNAŠ, Š. *Alternativní přístupy k řešení některých trestních věcí ve starověku*. Opava: Regionální konference mediační a probační služby ČR, 2001.

trestního práva vyžadována za vraždu nebo zabití smrt pachatele. Od 13. století se, patrně pod vlivem již etablovaného křesťanství, braly při hrdelních zločinech v úvahu aspekty lidské psychiky (okolnosti vraždy – afekt, průběh činu). Je ale nesporné, že někdy tento institut selhal (v 10. století např. vyvraždění Slavníkovců) nebo dokonce nebyl nastolen ani do dnešní doby (stále existující vendeta v podsvětí na Sicílii, Korsice či jižní Itálii). Snaha společnosti spor vyřešit jiným způsobem než starozákonním „oko za oko, zub za zub“ měla kromě náboženské a etické povahy i ryze sociální a ekonomický dosah. V případě neurovnání sporu se hroutily sousedské vztahy a pozůstali obětí ekonomicky živořily (obětí byl zpravidla ekonomicky produktivní muž). Pachatel podle tehdejší „mediace“ musel rodinu oběti a stát (respektive náboženskou a světskou vrchnost) finančně odškodnit (obolus se nazýval tzv. hlavné) a musel pokrýt náklady na pohřeb, zádušní mši a soudní výlohy. Často musel odejít i do vyhnanství. Při jednání o podmínkách vzájemné dohody se kladlo na zřetel, aby se obě dotčené rodiny smířily a zavázaly se rezignovat na pomstu.

Ve středověku se ale před tehdejšími soudy neměřilo všem stejně. Zatímco se lidé majetní mohli ze spáchaných zločinů vykoupit, nemajetní byli v případě nemožnosti pokutu zaplatit vystaveni fyzickým trestům a dlouholetému žaláři, a to i v případech, kdy uznali svou vinu a rodiny se usmířily.

Mediace jako metoda řešení konfliktů, jak je tedy z historie patrné, je logickým vyústěním přirozeného myšlenkového a společenského vývoje a obsahuje zkušenosti mnoha kultur z různých historických období a geografických oblastí.³⁷

S první novodobou a skutečně doloženou probací a mediací se setkáváme až po roce 1840, kdy základy alternativního způsobu trestání

³⁷ LABÁTH, V. *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. Bratislava: PDHS, 2004. ISBN 978-809-689-3478.

položil John Augustus. Zejména díky němu přijal stát Massachusetts v roce 1878 první probační zákon (Ouředníčková, 2000).

Mediace se v moderním slova smyslu začala v Evropě a USA uplatňovat až od 80. let 20. století. Ve Spojených státech a Kanadě nacházíme její moderní kořeny ale už v první polovině 20. století (Šišková, 2012) v době, kdy se do USA dostává poměrně velká přistěhovalecká vlna Židů (útěk z Evropy před nacizmem a fašizmem) a Číňanů (útěk před občanskou válkou) a kdy do měst proudí miliony obyvatel z venkova. V 60. letech dochází v Americe a západní Evropě ke společenské liberalizaci (hnutí hippies), jež vedla k přebírání individuální zodpovědnosti, rozvoji občanské společnosti a aktivní spolupráci na řešení sporů a konfliktů. Klasická společnost se začala pozvolna rozpadat, rostl počet rozvodů a nezaměstnaných a formální instituce (soudy) přestaly stačit řešit množství sporů. Tím docházelo k dlouhým časovým prodlevám. Právě v této době vzniklo hnutí za alternativní řešení konfliktů. To mělo za následek přijetí mediace jak v laických, tak i odborných kruzích. Mediace se tak zhruba od roku 1975 začala plně uplatňovat v oblasti rozvodů, bydlení, konfliktů občanů s institucemi (nemocnice, školy, radnice), v oblasti financí a poté i v oblasti politických a mezinárodních sporů.

Podle Holé (2011) se odhaduje, že se v současné době úspěšně využívá mediace v USA a Kanadě při řešení 2/5 konfliktů. Předpokládá se, že v Evropě je to až o polovinu méně.

2.3 Psychologické aspekty

Psychologie respektive psychologické aspekty se nutně musejí promítat i do mediace, která je založena zejména na dobrovolnosti a otevřené komunikaci. Mediace tak do značné míry souvisí i s metodami používanými při psychoterapii a dále se speciálními obory

jako jsou teorie konfliktu a sociálně-psychologická teorie komunikace (Holá, 2011).

Nelze však nikdy zaměňovat mediaci za psychologické poradenství, neboť se od sebe tyto dvě metody zásadně liší, a to především ve svých cílech. Mediace se na rozdíl od psychoterapie nezabývá psychikou člověka odborně. Zaměřuje se jen zájmy konfliktních stran, na vztahy mezi nimi a na konkrétní informace vedoucí ke zdárnému řešení a usmíření.

Moderní psychologie nazírá na komunikační procesy mezi lidmi jako na cirkulární kauzalitu (Luhmann, 2006) – vzájemnou příčinnou souvislost a propojenost různých jevů. Dříve se však mělo za to, že se jedná jen o pouhý a nahodilý systém příčin a následků. A protože se na lidskou komunikaci dnes nazírá jako na systém, lze tedy na tento systém působit i zvenčí a zajistit tak v případě konfliktu jeho rovnováhu. To je i případ aplikace psychologických metod v mediaci. Člověk svou komunikací s ostatními dává jednotlivým událostem či vztahům určitý význam. Vychází přitom z vlastní zkušenosti a chápe souvislosti, což poté vede k přesvědčení o příčinách a následcích. Je si zároveň dobře vědom toho, že pokud pozmění své přesvědčení, pozmění tím vlastně i zkušenosti a následky.

Tento tzv. systemický psychologický přístup (jeho základním principem je odpovědnost jednotlivce za sebe sama) chápe člověka jako autonomní a sebeutvářející se bytost, která má každá svůj vlastní a poněkud odlišný vnitřní svět. Podle Holé (2011, s. 28) je „koncept systemického přístupu je založen na komunikaci. Komunikace je považována za prostředek zmenšení či odstranění klientových obtíží. Je to prostředek dorozumívání, porozumění a dorozumění. Výhodou tohoto konceptu je, že je hodnotově neutrální. Umožňuje ptát se, co bylo ve hře mezi lidmi, nikoli v lidech. To je základní východisko pro neutrální postoj mediátora či pomáhajícího obecně.“

Mediace též vychází z teorie komunikace. Známa Lasswellova³⁸ formulace (1948) zabývající se psychologickou analýzou komunikačních aktů zní, že důležité je „kdo říká co jakým kanálem ke komu s jakým účinkem“. Lasswell sehrál se svojí definicí ve své době velkou roli v oblasti přesvědčování veřejného mínění. Oproti Lasswellově modelu nynější teorie komunikace ještě dodává „proč, s jakým záměrem“. (Vybíral, 2005).

Obrázek 2: Harold Lasswell

Zdroj: www.biografiasyvidas.com

Podle některých teoretiků dochází při procesu komunikace mezi lidmi k vytváření významů. Každá komunikace má svou syntax, sémantiku a pragmatickou stránku. Znamená to, že nejen řeč, ale i naše chování při ní a prostředí, v němž se odehrává a vůči komu se odehrává a jak zase ovlivňuje chování a jednání druhých. „Sdílení vyjadřuje, jak je sdělení prožíváno, jaké emoční zaujetí a intenzitu emocí sdělení vzbuzuje. Týká se všech účastníků komunikace. Sdílení neznamená přijetí. Může probíhat i tehdy, když se sdělovatelem nesouhlasíme.“ (Rieger, Vyhnálková, 1996, s. 90).

Při komunikaci s druhými lidmi je zajímavé, jak ji spoluvytváříme a ovlivňujeme, přispíváme k ní a zároveň jsme jí

³⁸ Harold Lasswell (1902-1978) byl americký politolog a teoretik komunikace.

ovlivnění a jsme její součástí. Proto je tak obtížné naslouchat, když sami hovoříme. Stejně jako bývá obtížné porozumět komunikaci mezi druhými, když se jí sami neúčastníme.

Psychologie přispívá k mediaci ještě dalšími poznatky. Patří mezi ně odhalení, že velmi podstatné, jak řešení konfliktu dopadne, je to, kdo za konfliktem stojí a v jakém rozpoložení se nachází. Každý chce, pokud na mediaci přistoupí, dosáhnout (pro sebe) co nejuspokojivějšího výsledku. Zejména mediátor musí ale zaručit, aby se obě strany vzájemně uznaly a nepozbyly tak (podle psychoanalytické teorie) svého sebevědomí.

Další psychologický proces používaný při mediaci se nazývá zrcadlení. Při něm jedna osoba odráží zpět do druhé obsah jejího sdělení. Při zrcadlení dochází ke vzájemnému uznávání mezi partnery.

Kromě používaných psychologických teorií a technik je velmi důležitá schopnost mediátora samostatně řešit problémy. Musí být vnitřně vůči oběma stranám konfliktu neutrální a zároveň nesmí komunikaci a možnou dohodu ohrozit projekcí svého ega. Pokud mediátor vystupuje jako přehnaně ochotný, kvalifikovaný, všemocný apod., ztěžuje tím paradoxně celý proces řešení konfliktu. Takový mediátor má často potíže s chápáním, porozuměním či tolerováním klientů.

2.4 Sociální aspekty

Společnost funguje správně pouze v případě, když jsou dodržovány její úmluvy. Jsou jimi zákony, předpisy, nařízení, vyhlášky atp. Dále společnost pojí základní etické principy vzešlé ze zvykového práva či náboženství. Pokud toto všechno jednotlivci tvořící společnost respektují, není rovnováha ve společnosti narušena. Najdou se však samozřejmě i jedinci, kteří mají své antisociální zájmy nebo kteří

z určitých důvodů, ať náhodných či vědomých, pravidla obcházejí a narušují. A společnost se jim logicky, aby nepopřela sama sebe, nerozpadla se a nedala vzniknout chaosu, anarchii a bezpráví, brání. Konflikty řeší buď institucionálně (soudně) nebo mimosoudně, což je případ mediace. Cílem zdárného vyřešení všech společenských konfliktů je patrně nedostižný ideál: vzájemné bezproblémové soužití v harmonii a řádu, jenž všem vyhovuje.

Sociologii jako vědu studující společenské aspekty v této souvislosti zajímá, co společnost pojí, aby se nerozpadla. Svoji odpověď staví na třech teoretických přístupech. První je tzv. teorii konfliktu. Ta se domnívá, že určitá forma společnosti vyhovuje jen některým lidem a statní jsou k účasti na daném systému donuceni. Za druhé sociologové zkoumají společnost z hlediska každodenního života obyčejných lidí. Lidé si v běžném všedním životě navzájem vyjednávají podobu reality. Svět je tak výtvořem těch, kdo v něm žijí.

A protože se život neustále mění a proměňuje, mění se i tento svět a společnost. S nadsázkou se dá říci, že každý si konstruuje svůj vlastní svět sám a má ho takový, jaký si ho v interakci s ostatními dokázal učinit. Přitom má za své činy a svůj vybudovaný svět velkou osobní zodpovědnost. A konečně třetí přístup předpokládá, že oporou společnosti je jakási nepsaná úmluva. Lidé se zavazují, že budou dodržovat pravidla, která jim umožní vzájemné soužití.

Z hlediska sociologického existují základní tři témata, která úzce souvisejí s předmětem našeho zájmu – mediací. Jsou jimi systém společnosti, konflikt jako takový a používaná sociální komunikace při řešení konfliktu či sporu.

Ze systémového hlediska, které zastává např. Niklas Luhmann,³⁹ vyplývá, že komunikace nemůže při řešení konfliktu stát pouze sama o sobě. Chybělo by jí zapojení do systému, bez nějž sama o sobě nemůže

³⁹ Niklas Luhmann (1927-1998) byl německý sociolog a jeden z významných představitelů tzv. teorie systémů.

fungovat nebo být efektivní. Komunikace je proto v této souvislosti nazírána jako integrovaný proces a nikoliv pouze jako izolovaná událost.

Obrázek 3: Niklas Luhmann

Zdroj: www.worldpress.com

Moderní svět je podle Luhmanna světem komunikace. To, co dokáže konflikty zvládat nebo jim předcházet, jsou úspěšné typy komunikací. Luhmann dokonce tvrdí, že komunikace v dnešní době nesouvisí ani tak s porozuměním, ale je úzce napojena na úspěch či neúspěch. Ten, kdo dobře komunikuje je úspěšný, ten kdo komunikuje špatně, odchází společensky poražen. I z této teorie plyne, že zúčastnit se mediace zvyšuje šance na úspěch v řešení konfliktu. Pokud totiž komunikace probíhá, mediace trvá a existuje šance na zdárné vyřešení, byť samozřejmě platí, že i s přibývajícím komunikací stoupá možnost dalšího sporu. Z tohoto teoretického přístupu právě moderní mediace čerpá. Otevírání mnoha možností řešení dává komunikačním partnerům možnost dosáhnout zdárného cíle. Mediátor přitom využívá všechny stabilizační mechanismy, aby byly obě strany komunikace společně naladěny na stejnou rovinu významů, na které se komunikace uskutečňuje.

Při mediaci, jež řeší určitý konflikt, nutně musí existovat protiklad zájmů obou stran – jinak by ke sporu a konfliktu ještě před

započítím mediace vůbec nedošlo. Protikladné zájmy lidí vedou ke konfliktu a boji o vítězství a nadvládu. Mediační systém je proto charakteristický protikladností zájmů účastníků. Mediace si klade za cíl postoje obou stran změnit.

Sociologie si v souvislosti s mediací všímá kromě komunikačního chování i komunikačních situací. Teorie komunikace přímo popisuje podstatu komunikační situace. Rozlišuje se v ní tzv. sociální kontext komunikace, jenž v sobě zahrnuje kulturní a sociální základ komunikace. Teorii komunikativního jednání zase definuje jednotlivé typy tohoto jednání a dělí je na komunikativní a strategická. Některá komunikativní jednání jsou orientována na výsledek, některá na porozumění. V mediační praxi to znamená buď věcné řešení konfliktu nebo pochopení, usmíření a přijetí. V ideálním případě je za správné komunikativní jednání považováno jednání orientované na porozumění.⁴⁰

2.5 Ekonomické aspekty

Každý konflikt představuje z hlediska společnosti velké ekonomické zatížení. Jestliže se jedná o konflikt celospolečenský v podobě války, jedná se dokonce o ekonomickou katastrofu, z níž mohou profitovat pouze úzké zájmové skupiny (zbrojní průmysl, ultraradikální politická uskupení), neboť drtivá většina společnosti je materiálně postižena ve formě ztráty majetku (ztráta obydlí, devalvace měny), dochází k ochromení hospodářství, snížení počtu obyvatel, rozpad sociálního systému, přerušení výuky na školách aj. Obnova situace si vyžaduje po válce enormní vynaložení hmotných rezerv, zadlužení státu ve formě půjček a možnost rozkolísání společenského

⁴⁰ VETEŠKA, J. *Základy mediace a probace: filozofické, společenské a edukační aspekty*. Praha: UJAK, 2014. 144 s. 978-80-7452-013-6.

systému (po válkách často dochází k velkým společenským a politickým změnám).

Pokud se nejedná o konflikt globálního nebo národního charakteru a jde pouze o konflikty mezi jednotlivými členy společnosti, není ekonomika státu sice zásadně ohrožena, nicméně i tak společnost jako celek hospodářsky trpí. Náklady na soudní (i mimosoudní) řízení jsou veliké. Vezmeme-li v potaz, že v případě soudního jednání je hmotně zatížen v první řadě stát (nezávislé soudy, státní zástupci), dále pak Policie ČR a Vězeňská služba ČR jsou zpravidla ve vyspělých zemích placeny z veřejných rozpočtů), dochází při tisících případech k ohromným finančním ztrátám. Navíc strany konfliktu často vypadávají ze své původní ekonomické role (nucená dovolená, často dochází i k onemocnění nebo dokonce i ztrátě pracovního místa) a jsou nuceny nést břemeno justičních poplatků (za soud, advokáty).

Jak již vyplynulo z analýzy historických aspektů, snaha státu předcházet konfliktům je enormní (vybudování transparentního systému práva a snaha o vybudování, zachování a rozvoj právního státu jsou i nynější společenskou prioritou). Vedle toho státy usilují o to, aby – když už ke konfliktu došlo – byly vyřešeny co nejrychleji, nejefektivněji a s co nejmenším (celo)společenským dopadem. Proto je role mediace v tomto ohledu nezastupitelná. Při mimosoudní mediaci totiž dochází k tomu, že některé složky státní moci jsou podle zákona záměrně opomíjeny a řešení sporu je tak ekonomicky přijatelnější jak pro stát, tak i pro obě strany konfliktu.

Bohužel povědomost o možnostech mimosoudního urovnání konfliktu je v Evropě, a tudíž i v České republice relativně velmi malá. Proto se většina obyvatel dosud domnívá, že případný spor je velice finančně náročný a v některých případech od něho raději ustupují, což ale z hlediska zdravého a spravedlivého vývoje společnosti může být příčinou nedůvěry k systému jako celku. Též některé negativní osobní zkušenosti, kdy soudy kvůli svému enormnímu vytížení nejsou schopny

ani ve společensky velmi závažných kauzách rozhodnout aspoň do několika let (viz např. amnestie prezidenta Klause na konci roku 2012, kdy jí „omylem“ podléhalo i ospravedlnění těžkých ekonomických zločinů kvůli dlouhodobým časovým průtahům vynesení rozsudku), jsou příčinou rezignace či frustrace obyvatelstva.

Přítom institut mediace dává prostor v drtivé většině případů (netýká se ale těžkých trestních činů) ekonomicky schůdně a relativně rychle spory vyřešit. Nový zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci je v České republice již rok v platnosti a mediace se tak, pokud o tom budou odborníci a média širokou veřejnost vhodným způsobem informovat, může zařadit mezi ekonomicky přijatelné způsoby řešení sporů a konfliktů.

2.6 Právní aspekty

Mediací (a probací), jak bylo uvedeno výše, prolíná celá řada oborů, jako je historie, filozofie, sociologie, psychologie, ekonomie a též, a to v neposlední řadě právo. Jednotlivá pojetí a přístupy k mediaci jsou pak z hlediska práva součástí právní kultury, právního systému a právního řádu každé jednotlivé země (státu).

Právo je produktem lidské společnosti a jejího dlouholetého vývoje. Kvůli tomu však dochází ke vzájemným střetům práva a spravedlnosti. Zatímco zákony lze nazírat na projevy dohody mezi lidmi, představuje pojem spravedlnosti vždy něco ryze osobního, protože spravedlnost je do značné míry jevem subjektivním.⁴¹ Proto o spravedlnosti a jejímu významu hovoří nejenom filozofové, ale i další zástupci společnosti.

Právo respektive jeho idea směřuje k podstatě, k oblasti hodnot a k jeho etickým základům. Nynější právní filozofie zakotvuje právo

⁴¹ VEVEŘKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996. ISBN 80-85963-06-X.

v systému životně důležitých sociálních faktorů v mezilidských vztazích. Lidská práva v dnešním slova smyslu vycházejí z konsenzu o základních lidských zájmech a potřebách. Toto směřování k dohodě se zakládá na důležitém principu rovnosti, vzájemnosti a kooperaci. Hovoříme proto o konsenzuální teorii práva.⁴²

Zatímco je právo pojímáno jako klíčová doména spravedlnosti, spravedlnost nabývá vždy jakousi osobní a jedinečnou podobu v tom kterém konkrétním případě. Spravedlnost lze tedy chápat jako hodnotu, která má v právu (a též v mediaci i probaci) výjimečné postavení a musí v něm být neustále přítomna.

Podle Holé se „spravedlnost v právu neváže úzce jen k normativismu, ale je vyjádřena v celkovém řešení i přístupu. Spravedlnost má význam teoretický i praktický. Nalézání spravedlnosti má určitý řád a pravidla. Také mediátor musí postupovat ve shodě se zákonem, navíc k uplatnění spravedlnosti v konkrétním případě. Ve vztahu ke všem v konfliktu zainteresovaným stranám, které jsou pak měřítky toho, jak se mu to dařilo. Spravedlnost směřuje k ospravedlnění konsenzu, k očekávání shody, k řádu věcí, k harmonii, kooperaci a lidské vzájemnosti.“⁴³

V posledních deseti letech se v Evropě, USA a Kanadě začíná v justici prosazovat názor, že trestní spravedlnost by měla být svěřena těm, kdo jsou zločinem nejvíce dotčeni, tzn. oběti, pachateli a jejich okolí. Tento tzv. restorativní justiční koncept odmítá dosavadní státní monopol nad řešením konfliktů trestní povahy. Restorativní justice je přesvědčena o tom, že trestný čin je sociálním konfliktem nejen mezi jednotlivci, ale i mezi jejich normami a obecně společenskými normami. Domnívá se, že konflikt lze účinně řešit jen za aktivní účasti všech

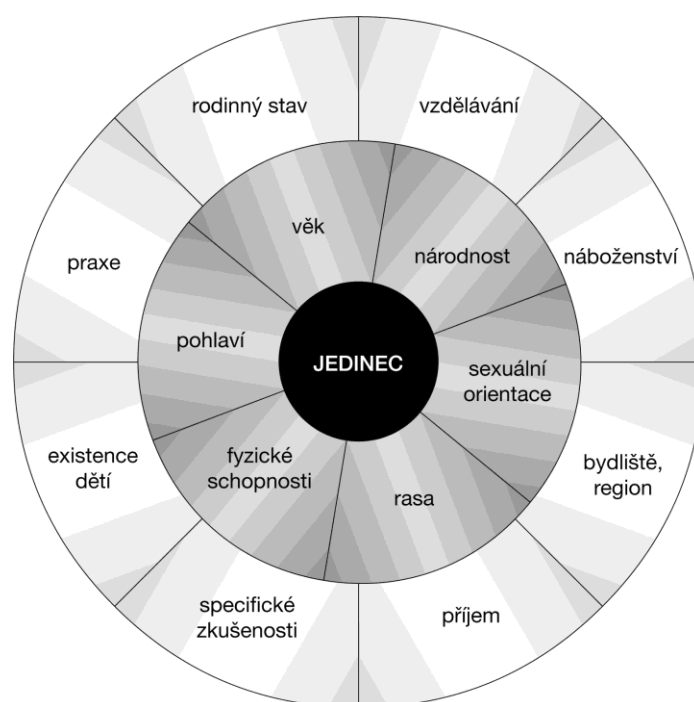
⁴² HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

⁴³ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6, s. 40.

dotčených osob. Důraz klade jak na odstranění negativních důsledků trestného činu, tak i na nápravu způsobených škod.⁴⁴

K organizační a institucionální propojenosti mediační a probační služby dochází podle Vetešky (2014) zejména v zahraničí, kde obě činnosti spadají pod tzv. restorativní justici. Restorativní justice zahrnuje veškeré alternativní řešení trestních věcí i v kontextu diverzity.⁴⁵

Obrázek 4: Dimenze diverzity managementu (rozmanitosti) lidí

Zdroj: Veteška (In Eger, L. a kol., 2009, s. 116)

Diverzita v kontextu sociálních a kulturních aspektů odkazuje k zážitkům rozdílnosti, ale i podobnosti s druhými⁴⁶. V řízení diverzity se

⁴⁴ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7.

⁴⁵ VETEŠKA, J. *Základy mediace a probace : filozofické, společenské a edukační aspekty*. Praha: UJAK, 2014. 144 s. 978-80-7452-013-6.

⁴⁶ Podle Asociace se diverzita pojí s prožitkem toho, co mají lidé společné a v čem se liší; prožitkem, který je v každodenních životech lidí 21. století stále relevantnější. Proto se všemožné organizace (podniky, veřejná správa, nevládní organizace, atd.) zabývají otázkami zahrnujícími vnitřní diverzitu (vedení a zaměstnanci) a vnější diverzitu v rámci externích vztahů (zákazníci, dodavatelé, smluvní partneři, atd.)

mimo jiné jedná o promyšlení toho, jak jsou nazírány a řízeny sociální, ekonomické a organizační procesy. Jeho základna spočívá v konkrétní aplikaci principů vývoje nových sociálních forem skrze kreativní variaci a selekci. Tedy forem, které se neustále mění a v ekonomice se tento pohled pomalu stává ústředním (Veteška, 2009). Odlišnost a různé zkušenosti se změnami, ale především s vnímáním minorit máme všichni. Nezvládnutí přístupů či pohledů na věc však v pracovním prostředí může vést k dlouhotrvajícím konfliktům, snížení výkonnosti či častým absencím (viz obrázek 4).

Podle Veteška (2009) jsou jednou ze specifických cílových skupin vzdělávání dospělých v kontextu mediace i migranti. Většinu mezinárodních migrantů tvoří pracovní, ekonomicky aktivní migranti, kteří jsou v drtivé většině zastoupeni v mnoha typech migračních pohybů: v tradiční pravidelné migraci, ve smluvních pracovních pohybech, v pohybech vysoce vzdělaných pracovníků i v ilegálních pohybech⁴⁷.

⁴⁷ VETEŠKA, J. Další vzdělávání migrantů v kontextu interkulturní psychologie a rozvoje kulturní inteligence. In *EGER, L. a kol. Diversity management*. Praha : Educa Service, 2009. s. 111-125. ISBN 978-80-87306-03-1.

3. PRAKTICKÉ VYUŽITÍ MEDIACE A PROBACE V ČR

Tato kapitola je věnována praktickému využití probace a probačního dohledu a mediace v České republice, a to jak v oblasti trestní, tak netrestní. Přináší příklady, v nichž se tyto způsoby řešení společenských konfliktů realizují a za jakých podmínek. Dominantní je institucionální zázemí PMS ČR.

3.1 Praktická aplikace probace a probačního dohledu

Podle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě⁴⁸ probace znamená „organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“⁴⁹

K probačním činnostem dále řadíme zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření. Je jich několik: podmíněný trest spojený s dohledem, trest obecně prospěšných prací, podmíněné propouštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem (parole), trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce a konečně nařízení propuštění z ochranného léčení rovněž spojené s dohledem.⁵⁰

⁴⁸ Zdroj: online, 4. 6. 2013, dostupné z www.zakony-online.cz/?s169&q169=1.

⁴⁹ Zákon č. 257/2000 Sb., § 2, odst. 1.

⁵⁰ ŠTERN, P. a OUŘEDNÍČKOVÁ, L. a DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha, Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 204.

V ideálním případě navazuje dohled na činnost služby v tzv. přípravném řízení (na němž se podílí zejména Policie ČR, státní zástupce, soudce, Probační a mediační služba ČR, resp. místně příslušné středisko a další instituce sociálně-právní ochrany). Při uložení dohledu musí být dotyčná osoba řádně seznámena s následky případného neplnění probačního programu. Cílem práce úředníků vykonávajících dohled je zajištění osobního kontaktu s pachatelem a definování rizik spojených s propuštěním. Dále specialisté vytvářejí tzv. probační plán dohledu a úzkostlivě dbají na jeho dodržování. Součástí jejich činnosti je i pravidelné podávání zpráv o průběhu dohledu. Dříve to byly tzv. programy zacházení.

Probace stojí na dvou zásadních věcech, jimiž jsou kontrola a pomoc. V případě dohledu je prioritou kontrola chování pachatele. Tím se společnost brání případnému selhání a opakování trestné činnosti. Dohled je tedy primárně založen na kontrole. Vedle kontroly probační specialista pachatele odborně vede tak, aby v budoucnosti nastartoval řádný život. Pomoc může být různorodá. Její zacílení musí však vždy vést k eliminaci recidivy a řádnému znovuzařazení do společnosti.⁵¹

Dohled spočívá ve zprostředkování kontaktu klienta s dalšími organizacemi a odborníky a dále ve spolupráci se sociálním okolím pachatele. Odpovědnost pracovníka probačního dohledu je v tomto smyslu enormní, neboť záleží jen na něm, jak vyhodnocuje rizika recidivy a případné společenské újmy. Při probaci se probační specialista zásadně musí řídit principy restorativní justice, protože se vedle vykonaného trestu jedná o obnovu vztahů narušených právě trestným činem.

Obvyklou formu dohledu představují konzultace probačního pracovníka s klientem. V případě, že klient (pachatel) probačního úředníka nevyhledá sám (což je velice obvyklý případ), je obeslán

⁵¹ OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Probační a mediační služba jako nově vznikající oblast sociální práce*. Sociální politika, 2000, č. 4, s. 7 – 10.

doporučeným dopisem. V případě pozitivní reakce si probační pracovník před prvním osobním kontaktem s klientem projde pověření od soudu, rozsudek, opis rejstříku trestů a další písemnosti. Dále si musí ujasnit svou roli v případě a cíle. S klientem je nutno vždy vést komunikaci důstojným způsobem a přiměřeně k situaci. Probační specialisté jsou samozřejmě vyškoleni pro případ, že se klienti dostaví na schůzku opilí, pod vlivem drog, se zpožděním nebo když jsou agresivní nebo zcela prokazatelně a opakovaně lžou nebo nekomunikují.

Jak bylo již naznačeno výše, je nutné, a to nejlépe během prvního setkání, poučit klienta o podmínkách dohledu. Informace jsou klientovi předány písemně a po jejich prostudování je musí klient podepsat. Klient je dále ústně poučen o způsobu plnění písemně definovaných podmínek a o případných sankcích v případě jejich neplnění.⁵²

Probační úředník si dále musí sám aktivně a průběžně zjišťovat nové informace nejen o pachateli, ale i o poškozeném (od samotných klientů a orgánů činných v trestním řízení a dalších osob a organizací). Jedině tímto svým aktivním postojem může analyzovat případná rizika a potřeby pachatele, jemuž je dohled uložen. Výsledkem vyhodnocení informací jsou poté konkrétní úředníková opatření, která eliminují rizika recidivy, popř. dokonce vzniku újmy poškozenému nebo státu.

V případě, že je soudem nařízen zkušební dohled, má pachatel puštěný na svobodu lepší příležitost (než ve vězení či vazbě) vyrovnat se s poškozeným, nahradit způsobené škody a napravit narušené vztahy. Velkou roli zde hraje i ekonomika. Pokud pachatel méně závažné trestné činnosti vykonává trest ve věznici, stát to stojí velké peníze. Výhodou probace v takových případech je i to, že pachatel není vystaven škodlivým sociálním důsledkům při pobytu ve vězení.

⁵² VĚTROVEC, V., NEDOROST, L. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7.

Definici dohledu stanovuje zákon č. 40/2009 Sb. a zákon č. 141/1961 Sb. Pokud je vazba nahrazena dohledem, musí se obviněný hlásit ve stanovených lhůtách k probačnímu pracovníkovi a musí se podrobit některým omezením, která jsou zárukou, aby se nedopustil trestné činnosti a nemařil průběh trestního řízení. Jestliže pachatel spáchaného činu lituje a projevuje snahu po nápravě, může soud v některých případech (dosavadní řádný život) upustit od potrestání, pokud se dá očekávat, že již pouhé projednání případu před soudem postačí k nápravě pachatele a ochraně společnosti. Může též stanovit nad pachatelem dohled. Zkušební doba tohoto podmíněného upuštění od potrestání s dohledem je ukládána až do jednoho roku. U podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody může soud v některých případech (řádný dosavadní život apod.) podmíněně odložit výkon trestu nepřevyšujícího tři roky a stanovit kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době (dohled).⁵³

Působení probační a mediační služby, resp. místně příslušného střediska, je v současnosti spojováno zejména s efektivností, tj. s tím, jak a do jaké míry je její působení na pachatele trestné činnosti účinné. Do jisté míry je to i otázka peněz a personálních zdrojů. Jestliže bude zajištěn dostatek financí, budou rozšiřovány postupy probační práce s pachateli, a to hlavně v programech ovlivňujících motivaci, chování a sebekontrolu. V této oblasti je prostor pro spolupráci s neziskovými organizacemi. Rovněž jsou realizovány různé vzdělávací programy (vč. rekvalifikací).

Určitý trend ve výkonu trestu a využití probace a probačního dohledu představuje nyní institut domácího vězení (podpořený monitorovacími technologiemi), zákazem přiblížení se k jiné osobě,

⁵³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

zamezení vstupu na stadiony a kontrola držení a užívání návykových látek.

3.2 Praktická aplikace mediace

Zatímco probace se může uplatnit pouze ve věcech trestních, využití mediace nabízí hned několik oblastí. Ne všechny jsou však k využití mediace vhodné. Případy, jež jsou dokonce nevhodné k mediačnímu řešení, jsou takové, které vykazují zásadní rozpor v síle zúčastněných stran.

Nerovnost sil totiž produkuje nepřiměřené dohody, jež silnější ze stran významně zvýhodňují. Platí to zejména při rozvodové mediaci v případech aplikace domácího násilí. Dále to platí tam, kdy bylo použito násilí opakovaně a delší dobu. Což může (obvykle je) příčinou strachu oběti před pachatelem. V této souvislosti od mnohých odborníků (soudců, advokátů i mediátorů samotných) zaznívá požadavek na vyloučení některých trestných činů z oblasti mediace vůbec (znásilnění, rasové delikty, týrání dětí aj.). Dále patří k případům nevhodným k mediaci záležitosti týkající se dlouhodobých vztahových emocionálních krizí, které je třeba svěřit spíše odborníkům z oblasti psychiatrie či psychologie (psychoterapie). Mediací též nelze řešit konflikty z oblasti náboženské a rasové diskriminace a věci zabývající se základními občanskými svobodami a ústavním právem. Jako velmi problematické, a tudíž spíše pro mediaci nevhodné se jeví i případy, v nichž hrají zásadní roli návykové látky (alkohol a drogy) a případy, v nichž figurují osoby s psychickým či mentálním postižením.

Naopak vhodné jsou pro mediaci všechny spory, u nichž se síla obou aktérů konfliktu jeví jako relativně vyvážená. Mediaci lze schválit v případech, v nichž jsou nuceni oba účastníci problému vzhledem

k situaci (rodinné, pracovní, obchodní aj.) i nadále v budoucnu spolupracovat.⁵⁴

Případy, u kterých lze použít mediaci, dělíme na dvě základní skupiny. První se týká sporů civilních, tzn. sporů netrestní povahy, a řadíme k ní rodinnou a partnerskou mediaci, tzv. peer mediaci (mediaci mezi vrstevníky, obvykle ve školských zařízeních), obchodní mediaci, mediaci v pracovněprávních sporech, interetnickou mediaci, komunitní mediaci, environmentální mediaci a mediaci v politice a diplomacii. Druhá skupina se týká mediace v trestní oblasti.

Rodinné konflikty představují patrně jednu z největších skupin sporů, při nichž lze relativně úspěšně mediaci použít. Rozlišujeme přitom dvě skupiny, a to tzv. mediaci rodinnou a mediaci rozvodovou. Rodinná mediace řeší konflikty vzniklé ze vzájemného soužití rodiny (rodičů, dětí, prarodičů a dalších přímých příbuzných). Při rozvodovém řízení se aplikuje tzv. mediace rozvodová. Konkrétním předmětem rodinné mediace jsou záležitosti týkající se chování, komunikace, výchovy dětí, peněz a majetku, zájmů a koníčků, konfliktů mezi sourozenci, mezi (pra)rodiči a dětmi, práce a podnikání apod. Rozvodová mediace zase řeší v první řadě otázku svěření dítěte do péče jednoho z rodičů, formy jeho výchovy, pravidla kontaktu s dítětem, způsobů spolupráce mezi rodiči a majetkového uspořádání. Podstatou rodinné mediace jako celku je v první řadě zájem dětí, tj. zachování schopnosti obou znesvářených stran zůstat zodpovědnými rodiči.⁵⁵

Druhou skupinu aplikované mediace v civilních sporech představuje tzv. peer⁵⁶ mediace. Pojem označuje mediaci mezi vrstevníky, zpravidla ale uskutečňovanou převážně ve školním prostředí, konkrétně na základních a středních školách. Tato mediace pomáhá řešit konflikty jednak mezi žáky, mezi žáky a učiteli, jednak mezi rodiči

⁵⁴ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

⁵⁵ ŠIŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace. Řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012. 1. vyd., 208 s. ISBN 978-80-262-0091-8.

⁵⁶ Peer [pi:r] – z angličtiny, znamená rovnocenný, člověk stejné kvality, peer to peer = rovný s rovným.

a učitelé a dokonce i mezi učiteli samotnými (někdy se používá i pojmu mediace ve škole). Tato mediace je zároveň účinným prostředkem prevence vůči porušování pravidel vzájemného soužití.

Další skupinu „civilní“ mediace tvoří obchodní mediace. Ta řeší firemní konflikty týkající se vzájemných kontraktů, kvality zboží, cen, plateb, dodavatelsko-odběratelských vztahů, ukončení spolupráce, smluv, finančních a majetkových záležitostí atp. Významným znakem obchodní mediace je aktivní přístup obou stran s cílem dosáhnout výsledku, který je přijatelný pro všechny (tzv. filozofie win to win).⁵⁷ Obchodní mediace klade na mediátora velké nároky, protože kromě komunikačních a psychologických dovedností se musí dobře orientovat i v oblasti právní, finanční a daňové.⁵⁸

Další velkou oblastí, kde se mediace poslední dobou výrazně prosazuje, je pracovněprávní prostředí. Mediace zde řeší konflikty jako jsou obtěžování, ukončení pracovního poměru, hodnocení pracovníků, organizace práce, vedení týmů, dále pak řeší spory mezi pracovníky a spory mezi pracovníky a vedením firem. Často se stává, že pracoviště je pouze zástupným jevištěm konfliktů, neboť jejich příčina souvisí s jinou životní oblastí a spory v zaměstnání jsou pouhou zástěrkou.

Specifickou kategorií aplikované civilní mediace tvoří interetnická a komunitní mediace. V prvním případě se jedná o konflikt mezi jednotlivými etniky⁵⁹ (v Turecku mezi Turky a Kurdy, v Německu mezi Němci a Turky, v Česku mezi Čechy a Romy apod.). Etnický konflikt tedy vzniká v případě vzájemného vnímání etnické (bohužel někdy i rasové či náboženské) odlišnosti a tehdy, když má jedna skupina pocit, že je tou druhou využívána (zneužívána). Interetnická mediace

⁵⁷ Win to win = vyhrává každý, vyhrávají oba.

⁵⁸ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

⁵⁹ Etnikum je skupina lidí, jejíž členové mají společný původ, společnou kulturu a historii, mají smysl pro kolektivní vědomí, uvědomují si vlastní identitu a používají vlastní jazyk vážící se k určitému území.

je tak využívána spíše v mezinárodním kontextu a je celkem vždy reakcí na fyzické násilí (pogromy, vojenský útok apod.).

Oproti tomu komunitní mediace (tzv. mediace ve společenstvích) řeší na první pohled relativně banální sousedské spory (obtěžování hlukem, zvířaty, nepořádkem, nesprávným parkováním a chováním obecně apod.) a konflikty občanů s institucemi (s úřady, školou, dopravci aj.).

Poslední dvě skupiny řazené k civilní mediaci jsou již více méně marginálního charakteru. Jedná se o environmentální mediaci a mediaci v politice. První z nich řeší konflikty týkající se životního prostředí, jako jsou např. provoz skládky, zřízení obecní kanalizace, provozu letiště aj. Druhá je využívána při politickém vyjednávání jak na úrovni vysoké (mezinárodní i národní) politiky (při jednáních jednotlivých politických stran v parlamentu, tak i politiky komunální.

Jak bylo řečeno na počátku kapitoly, mediace se uplatňuje kromě civilních sporů i v trestním řízení. V tomto specifickém případě může mediace probíhat v průběhu celého trestního řízení i po meritorním rozhodnutí soudu. Mediace může být jednak alternativou k soudnímu jednání, jednak ji lze využít v kombinaci se soudním řešením konfliktu. Podstatnou část mediace v trestním řízení tvoří méně závažné trestné činy, jako jsou malá kriminalita (drobné krádeže a podvody) a činy spáchané z nedbalosti. V této souvislosti je třeba důsledně rozlišovat mezi tzv. odklonem v trestním řízení a mediací. Odklon v trestním řízení představuje mimosoudní způsob řešení sporu a často je řešen formou podmíněného zastavení trestního stíhání. Mediace je pak pouhým prostředkem k jeho naplnění.⁶⁰

⁶⁰ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

4. LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ MEDIACE A PROBACE

Mediace a probace jsou součástí právní reality zemí Evropské unie i některých zemí mimo ni (obzvl. v USA a Kanadě). Nehledě na to, zda je mediace a probace úspěšná, musí mít vždy zákonný charakter. Mediace i probace s sebou ovšem vždy nesou určité riziko, protože přijmout je znamená vstoupit na relativně křehký a i velmi rozsáhlý led možností řešení. Mediace a probace striktně daná zákonem určitě působí zcela jinak než tzv. mediace volná.

Mediace představuje speciální metodu - postup, jenž v sobě spojuje nejen legislativní přístup, ale má i mnoho neprávních, a to zejména psychologických a sociologických aspektů. Mediace i probace mohou probíhat v průběhu celého soudního řízení i po něm.⁶¹

Zatímco probaci vždy upravuje zákon, v případě mediace je situace složitější. Poskytování mediačních služeb totiž může, ale nemusí upravovat samostatná právní norma. Zejména tam, kde je mediace podpořena zákonně (jako např. v ČR, viz zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci), může tím být překonána nedůvěra veřejnosti v takovou možnost řešení. Mediaci nemůžeme pojímat čistě jako právní institut. Jde totiž o metodu napomáhající řešení sporu. Metodika mediace je multioborová a zahrnuje jak problematiku právní a psychologickou, tak i sociologickou. Tato metodika obsahuje mnoho prvků neprávního charakteru, a proto ji i zákon (pokud ji upravuje) postihuje jen v některých ohledech.

⁶¹ Fiala, J., Kindl, M. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-058-1.

Někteří teoretici považují mediaci za prostředek ochrany subjektivního práva. To je součástí práva občanského, které je garantováno Listinou základních práv a svobod.⁶²

Z pohledu práva rozeznáváme jednak dobrovolnou mediaci, z vůle obou stran (tato forma je nejobvyklejší formou mediace, představuje typ alternativního způsobu řešení sporů s ohledem na neopomenutelný prvek dobrovolnosti a předpokládá vyřešení sporu přátelskou cestou a následnou dohodou dodržanou všemi stranami), jednak soudní mediaci, tj. mediaci nařízenou a řízenou soudem.

4.1 Světová a evropská legislativa

Základní rozdíl v přístupu k mediaci a probaci je dán rozdílností právních systémů jednotlivých zemí. Například USA, Austrálie, Kanada a Velká Británie integrovaly mediaci do svého právního rámce a do procesu řešení konfliktů jako první. Mediace tak stojí paralelně vedle tradičního soudního systému, a to již od 70. let 20. století. V tomto anglosaském světě se tak již vytvořila zákonná i personální (odborná, kvalifikačně vyprofilovaná) základna mediace. Zákony jí dávají široký právní rámec. Zhruba od roku 1980 disponují tyto země dostatečným počtem vyškolených mediátorů.

Oproti tomu Evropa za tímto vývojem značně zaostala (byť se v některých zemích jako ve Velké Británii, Francii, Německu a severských zemích částečně uplatňovala též již od 80. let 20. století).

⁶² Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky. Základní práva a svobody obsažené v Listině v zásadě vyjadřují vztah mezi státem a občanem. Práv a svobod zakotvených v Listině se zpravidla může domáhat každý, jen některá práva a svobody jsou vázané na státní občanství. Obsah Listiny vychází z principů právního státu – ze svrchovanosti práva a zásady možnosti zásahů státní moci do svobod jednotlivce jen na základě a v mezích zákona. Pro všechna základní práva a svobody platí, že jsou nezadatelná, nezczizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a že jsou pod ochranou soudní moci (viz Veteška, 2014).

Mediace v nich byla totiž zpočátku přijímána se značnou skepsí a nedůvěrou a začala se prosazovat až poté, co soudy nebyly schopné pro enormní vytížení celou řadu případů řešit. Od přelomu tisíciletí však i v zemích Evropské unie postupně přestala být mediace nazírána jen jako alternativa k soudnímu projednávání a nyní je využívána v daleko hojnější míře.

Prvním významným evropským legislativním dokumentem týkajícím se mediace bylo v roce 1998 přijetí doporučení o rodinné mediaci. O čtyři roky později byla legislativně zakotvena i mediace v civilních věcech. V témže roce 2002 přijalo OSN modelový zákon o mezinárodním obchodním smíru. Praxi mediace v EU dále významně ovlivnila tzv. Zelená kniha o alternativním řešení sporů v občanskoprávních a obchodních věcech, vydaná Evropskou komisí v roce 2002 (podrobněji viz Veteška, 2014).

V roce 2003 vydal Evropský parlament rezoluci týkající se zavádění směrnic a etických kodexů v mediaci. O rok později byl zástupci mediačních organizací, profesionálních sdružení a sdružení spotřebitelů vytvořen Evropský etický kodex pro mediátory. Ten stanoví, že mediátoři musejí splňovat určité kompetence a znalosti o procesu mediace.⁶³

Novodobá evropská historie si pak musela na další legislativní úpravu mediace počkat až do roku 2008, kdy EU na popud Rady Evropy přijala předpisy komunitárního práva zabývající se problematikou mediace, jež všechny členské země EU přijaly v roce 2011. V roce 2008 přijal Evropský parlament směrnici týkající se některých aspektů mediace v občanských a obchodních záležitostech (Směrnice EP a Rady 2008/52/ES). Ta se ale týkala primárně mezinárodních sporů. To však podle evropského práva nevyklučuje její aplikaci i ve sporech uvnitř jednotlivých členských zemí (podrobněji viz Veteška, 2014).

⁶³ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

Účinnému fungování mediace v podmínkách EU tak brání odlišné pojmání a regulace mediačního řízení v různých právních řádech či systémech členských států. Praxe a dosavadní zkušenosti používání mediace jsou v jednotlivých evropských zemích různé. Absolutně se mediace dosud neprosadila v Dánsku, Finsku, Lucembursku a Portugalsku. Oproti tomu se mediace velmi efektivně prosazuje ve Velké Británii, Itálii, Nizozemsku, Německu, Francii, Belgii, Rakousku a Švédsku, kde již byly vybudovány základní legislativní, kvalifikační a profesní struktury fungování a rozvoje mediace a dalších alternativních forem řešení konfliktů. Mediace je zde úspěšně používána v civilních, rodinných a obchodních sporech.

Praxe v některých evropských státech dále ukazuje, že využití právních znalostí a zkušeností advokáta nebo dokonce autority soudce při mediaci vede k překvapivě pozitivním výsledkům řešení konfliktů. Dnes je v řadě evropských států mediace prostřednictvím advokátů tak daleko, že zde existuje nejen velký počet advokátů-mediátorů, organizovaných mimo jiné podle jednotlivých spolkových zemí (Německo, Rakousko), ale je možné mediaci v těchto státech studovat v rámci univerzitního studia na právnických fakultách především ve specializovaných kurzech, například konfliktního managementu.⁶⁴

V jednotlivých zemích se aplikovaná mediace neuvžívá se stejnou intenzitou v každé oblasti, nýbrž se rozvíjí různorodě dle specifických podmínek. Například v Norsku má mediace více než dvoustletou tradici a je zaměřená na péči o nezletilé. Ve věcech výchovy, výživy a stýkaní se s dětmi do 16 let jejich života rozhoduje komise mediátorů. Jenom v samotném Oslu působí tři městské poradenské kanceláře, v nichž klíčovou roli kromě psychologů a sociálních pracovníků hrají mediátoři.

Ve Francii je mediace stále součástí soukromé sféry, je však státem finančně podporovaná. Dle zákona z roku 1995 a vyhlášky z roku

⁶⁴ PIPKOVÁ, H. Soudce mediátorem ve správních věcech? *Právní rádce*. 2007, č. 12, roč. 2007, s. 13 - 21.

1996 je upravena občansko-právní mediace a její začlenění do soudního procesu. Na jejím základě může soudce v civilním právu ve kterékoli fázi konání, avšak jenom se souhlasem jeho účastníků, jmenovat třetí osobu, mediátora. Soudce určí trvání mediace, přičemž tato lhůta nesmí překročit tři měsíce a jenom jednou může být obnovena. Po úspěšném ukončení mediace soudce ověří dohodu sporných stran. Odměnu mediátora hradí strany. Institut mediace existuje ve Francii od roku 1973. Realizuje se obchodní a justiční mediace. Úspěšnost rodinné mediace dosahuje 60 %. V mediacích mezi bankami a jejich klienty je úspěšnost řešení sporu více než 65 %, v případech pracovních sporů úspěšnost mediace dosahuje až 75 %.⁶⁵

Zkušenosti z Velké Británie potvrzují, že při rozvíjení mediace existují dvě etapy. První spočívá ve vytváření rámce pro mediaci (legislativa, školení mediátorů) a ve druhé je důležité dosáhnout toho, aby lidé mediaci využívali. Spojené království se nachází již ve druhé etapě a uskuteční ročně v průměru 2500 civilních/obchodních mediací. V zemi, jež má 60 milionů obyvatel, je to však stále velice málo. Potvrdilo se také, že mediace je nejefektivnější jako součást systému občanského soudnictví, který podporuje anebo dokonce odměňuje dohodu. Vládní podpora mediace byla pro důvěryhodnost procesu také mimořádně důležitá. Nejpozoruhodnějším příkladem je veřejný závazek vlády Spojeného království využívat mediaci v případech, ve kterých je samotná vláda jednou ze sporných stran – například ve sporech, které se týkají smluv.⁶⁶

Slovensko – o mnoho dříve než ČR – vydalo v roce 2004 zákon č. 420/2004 Zb., o mediácii. Tento zákon vychází z modelového zákona o mezinárodním obchodním smíru. Zákon se též vztahuje na občanskoprávní, rodinné, obchodních a pracovněprávní spory.

⁶⁵ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

⁶⁶ Zdroj: online, 3. 6. 2013. Důvodová zpráva (k předložení zákona). Dostupné z <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf>.

4.2 Česká legislativa

Českou legislativu týkající se probace a mediace upravuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně některých zákonů, který vstoupil v platnost 1. ledna 2001.

Legislativu týkající se netrestní mediace nově řeší zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, který byl Poslaneckou sněmovnou ČR přijat 13. června 2012 a vstoupil v platnost 1. září téhož roku.

Dříve, než zákon o mediaci vstoupil v platnost (odborná i laická veřejnost na něj čekala více než 10 let!), se mediace musela řídit jinými – a nutno dodat velmi nepřehlednými právními normami (např. zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, dále pak občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb., občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb.)⁶⁷. Hlavním důvodem samotné realizace zákona byla „snaha umožnit všem osobám alternativní řešení jejich konfliktů metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení. Mezi další důvody patří odbřemenění soudů, možnost vyhnout se soudním sporům a řešit konflikt bez dlouhých čekacích lhůt, bez zbytečných finančních nákladů a bez zdlouhavé psychické zátěže stran. V neposlední řadě má navrhovatel na zřeteli zájem dítěte, kdy v rodinných věcech je vždy významná schopnost komunikace rodičů, k jejímuž zlepšení může institut mediace výrazně přispět.“⁶⁸

V České republice se začalo o mediaci naplno uvažovat teprve po sametové revoluci v roce 1989. Počátkem 90. let 20. století se objevily první iniciativy v uplatňování mediace. Až po deseti letech (v roce 2000) došlo k založení Asociace mediátorů ČR. První legislativní zakotvení

⁶⁷ Tento občanský zákoník byl od 1. 1. 2014 nahrazen novým zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Šlo o tzv. rekonstrukci soukromého práva (Veteška, 2014).

⁶⁸ Zdroj: online, 3. 6. 2013. Důvodová zpráva (k předložení zákona). Dostupné z <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf>.

mediace v ČR souvisí s trestním řízením. Mediace byla aplikována do trestního práva jako součást restorativní justice.

V civilních sporech do doby vzniku zákona o mediaci český právní pořádek v 90. letech 20. století a v následující dekádě sice nevyklučoval možnost uskutečnění mediace, ale nijak ji žádnou právní úpravou nepodpořil. Avšak i v této legislativně nepřehledné situaci bylo možné mediaci podstoupit. Toto dobrovolné smírčí řízení probíhající u kterékoliv osoby, která byla schopná obě znesvářené strany vést k smírnému vyřešení jejich konfliktu, končilo obvykle uzavřením dohody, resp. smlouvy dle občanského nebo obchodního zákoníku, kterou si mohly poté obě strany nechat schválit u soudu jako soudní smír nebo posléze uzavřely smluvní exekuční titul ve formě notářského či exekutorského zápisu se svolením k vykonatelnosti, jehož předmětem byla dohoda o splnění pohledávky či jiného nároku vyplývající z mediační dohody. Notářský a exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti byl exekučním titulem a byl tedy vymahatelný.⁶⁹

První faktická legislativní zmínka o mediaci přišla až v r. 2008. Bylo to v souvislosti s novelou občanského soudního řádu.⁷⁰ Novela obsahovala mj. text, že „účastníci souhlasí s vykonáním mimosoudního smírného, anebo mediačního jednání a s tím, aby si soud mohl od osoby nebo zařízení, které má mimosoudní jednání vykonat, vyžadovat informace o průběhu jednání“.

Nový zákon o mediaci z roku 2012 zaštiťuje (resp. upravuje) pouze mediaci poskytované tzv. zapsanými mediátory. To jsou osoby zapsané v seznamu mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR. Tyto osoby musejí být bezúhonné, vysokoškolsky vzdělané a musí složit zkoušku mediátora. K provádění mediace v rodinných věcech je zapotřebí vedle obecné mediační zkoušky ještě složení zvláštní zkoušky z rodinné mediace. Mediační zkoušky zajišťuje též Ministerstvo

⁶⁹ Zdroj: online, 3. 6. 2013. Důvodová zpráva (k předložení zákona). Dostupné z <http://mediator-praha.cz/docs/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf>.

⁷⁰ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

spravedlnosti ČR a pro advokáty Česká advokátní komora. Takže zákon „dělí“ na mediaci a rodinnou mediaci, což někteří odborníci nepovažují za příliš šťastné.

Obsahem mediátorské zkoušky je ověření odborných znalostí z oblasti mediace a souvisejících oborů, včetně příslušné právní úpravy. Zkouška má zaručit náležitou úroveň služeb poskytovaných zapsanými mediátory. K té přispívá i dohled Ministerstva spravedlnosti ČR a České advokátní komory. Za porušení mediátorových povinností hrozí přísné finanční a profesní sankce.

V České republice máme v současné době mediaci spojenou s trestním řízením, nicméně v posledních letech dochází k jejímu stále intenzivnějšímu využití též v jiných právních oblastech. Na rozdíl od soudního řízení se v průběhu mediace, již lze provádět v současnosti, nestaví promlčecí doby ani doba pro zánik práva. Většina soudů ve věcech týkajících se výchovy dítěte a styku jeho rodinných příslušníků s ním z důvodu provedení mediace a rodinné terapie s manželskými a rodinnými poradnami již dlouhodobě spolupracuje.

Zákon č. 202/2012 Sb. proto zabezpečuje, aby tuto mediační činnost vykonávaly osoby, které jsou odpovídajícím způsobem vyškoleny a mohou se tak stát adekvátními partnery soudců rozhodujících tuto agendu, kteří by následně pouze schválili mediační dohodu. Je dobré, že v českém právním řádu zakotvily právní účinky zahájení mediace a možnost alespoň částečně povinného mediačního řízení (ve formě povinného setkání s mediátorem) jako alternativy soudního procesu a založily tak solidní platformu pro úspěšné působení mediátorů.

5. INSTITUCE PŮSOBÍCÍ V OBLASTI MEDIACE A PROBACE

Probace a mediace představují nový společenský fenomén minimálně v oblastech spojených nějakým způsobem s justicí respektive s alternativním urovnáním konfliktů. Nepřekvapuje proto, že celosvětově, v rámci Evropské unie a České republiky existuje několik institucí (organizací, sdružení, nadací apod.), jež usilují o jejich rozvoj a popularizaci mezi širokou veřejností.

5.1 Instituce ve světě a Evropské unii

V oblasti probace působí ve světě a Evropě několik mezinárodních institucí (Veteška, 2014). Jsou jimi např.:

- Americká asociace pro probaci a parole (American Probation and Parole Association),
- Mezinárodní asociace probačních pracovníků (ICPA – International Corrections and Prisons Association),
- Evropská organizace pro probaci (European Organisation for Probation).

Ve většině evropských zemí spadají záležitosti týkající se probace pod národní ministerstvo spravedlnosti. Výjimkou jsou Lucembursko (probace je přímou součástí prokuratury), Skotsko (probace je zahrnutá do lokálních sociálních služeb), Itálie (probace podléhá ministerstvu vnitra), Rakousko a Nizozemí (probace mají na

starosti soukromé organizace podřízené ministerstvu spravedlnosti – v Nizozemí je to Armáda spásy).⁷¹

Ve Velké Británii se například zabývají tematikou probací podle Vetešky (2014) tyto instituce:

- Ústřední probační rada (Central Probation Council),
- Inspektorát probačních služeb Její Výsosti (Her Majesty's Inspectorate of probation Services),
- Národní asociace probačních úředníků (National Association of Probation Officers),
- Probační rada Severního Irska (Northern Ireland Probation Board).

Ve Francii se jedná o:

- Národní ústav na podporu obětí a zprostředkování (INAVEM - Institut National d'Aide aux Victimes et de Médiation),
- CLCJ (Comité de liaison des associations de contrôle judiciaire).

V Německu se probaci věnují tyto instituce:

- Svaz probačních pracovníků (Arbeitsgemeinschaft Deutscher Bewährungshelferinnen und Bewährungshelfer),
- Úřad zprostředkování a podpory obětí (Servicebüro für Täter-Opfer Ausgleich und Konfliktschlichtung),
- Svaz soudních asistentů (Arbeitsgemeinschaft Deutsche Gerichtshilfe).

V Rakousku řeší oblast probací tyto organizace:

⁷¹ Zdroj: online, 8. 7. 2013. Van KALMTHOUT, A., DURNESECU, I. *European Probation Service System*. Dostupné on-line z: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/1_Chapter_1_Comparative_overview.pdf.

- Svaz pro pomoc a sociální práci (VBSA – Verein für Bewährungshilfe und Soziale Arbeit),
- Národní probační služba,
- soukromá firma Neustart.⁷²

V oblasti mediace působí ve světě a v Evropě například tyto instituce:

- Mezinárodní institut pro mediaci (International Mediation Institute),
- Mezinárodní akademie mediátorů (International Academy of Mediators),
- Mezinárodní akademie řešení sporů (International Academy of Dispute Resolution)
- Mezinárodní sociální služba (International Social Service).

5.2 Instituce v České republice

V oblasti probace působí v rámci Probační a mediační služby ČR pouze jejich krajské (okresní) pobočky – tzv. střediska.

V oblasti mediace, jež není tak úzce spjata zákonnými předpisy jako probace a proto není tak institucionálně zakotvena, lze najít daleko více aktivně činných subjektů. Historicky však jako první začala v oblasti mediace na území tehdejšího polistopadového Československa pracovat poradenská a vzdělávací organizace s názvem Centrum dohody, a to v roce 1991.⁷³

⁷² Van KALMTHOUT, A., DERKS, J. *Probation and Probation Service*. Haag: Wolf Legal Publishers, 2000. ISBN 90-5850-008-X.

⁷³ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí – jedná se o správní úřad, který byl zřízen v roce 1999 zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Úřad je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí a sídlí v Brně. Úřad tak navázal na historii svých právních předchůdců, které v Brně působily od roku 1930.
- Asociace mediátorů České republiky – poskytuje mediační služby, vzdělává profesionální i dobrovolné mediátory a informuje laickou veřejnost, dále spolupracuje s mezinárodními a národními organizacemi a institucemi,
- Centrum RUBIKON – nestátní nezisková organizace působící v oblasti prevence kriminality a integrace lidí s kriminální minulostí zpět do společnosti.
- Sdružení pro probaci a mediaci v justici,
- FACIA — České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů,
- Partners Czech, o. p. s. – člen sítě evropských vzdělávacích center aj.
- Česká andragogická společnost, o.s., poskytuje mediační poradenství, vzdělává mediátory a informuje laickou veřejnost o aktivitách směřujících k rozvoji mediace. Rovněž spolupracuje s mezinárodními a národními organizacemi a institucemi, zejména s ESI, o.p.s. (Křtiny).

II. PRAKTICKÁ (EMPIRICKÁ) ČÁST

6. ANALÝZA VZDĚLÁNÍ, VZDĚLÁVÁNÍ A ROLE MEDIÁTORA A PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA

Vzdělání a soustavné (tedy celoživotní, permanentní) vzdělávání mají na kvalitu práce mediátorů a probačních úředníků zcela zásadní vliv. Tyto profese v sobě totiž musí integrovat nejen znalosti z několika oborů (psychologie, sociologie, sociální práce, etika, právo), ale měly by být i nositeli celé řady kompetencí nutných k tomu, aby jejich pracovní výkony byly efektivní a optimální. Na konkrétních mediátorech a probačních pracovnících do jisté míry záleží, kudy povedou osudy lidí řešících různé druhy sporů, u nichž lze mediaci a probaci aplikovat. A protože se oblast mediace a probace v posledním desetiletí bouřlivě vyvíjí (ostatně tak jako i mnoho jiných oborů), závisí úspěšnost poslání těchto odborníků na kvalitě jejich vzdělání a úrovni dalšího profesního vzdělávání.

6.1 Vzdělání a role mediátora

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci zavedl do české právní úpravy institut tzv. registrovaného mediátora. Jeho úkolem je pomáhat lidem – pokud je to jejich svobodná vůle – řešit jejich konflikt jinou než soudní cestou. Prostřednictvím mediátora strany sporu usilují o uzavření právně závazné dohody, která vyhovuje oběma stranám, a tím tak předcházejí potenciálnímu soudnímu sporu nebo ukončují touto dohodou již započatý soudní spor.

Zákon pro mediátora požaduje vysokoškolské vzdělání (do doby, kdy neexistoval zákon o mediaci, mohli mediační práci vykonávat i osoby s nižším než vysokoškolským vzděláním), neboť tím pádem může udílet kvalifikované informace a rady. Dále může být mediátorem podle zákona osoba, která:

- je způsobilá k právním úkonům,
- je bezúhonná,
- získala vysokoškolské vzdělání v magisterském nebo v navazujícím magisterském studijním programu v České republice, nebo získala obdobné vysokoškolské vzdělání v zahraničí, pokud mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, uznání takového vzdělání stanoví, anebo které bylo toto vzdělání uznáno podle jiného právního předpisu,
- složila zkoušku mediátora nebo jí byla uznána kvalifikace podle jiného právního předpisu,
- nebyla v posledních 5 letech před podáním žádosti vyškrtuta ze seznamu mediátorů, který vede Ministerstvo spravedlnosti ČR.⁷⁴

Adepti na vykonávání práce mediátora skládají ze zákona zkoušky. Na nich se ověřují odborné znalosti a dovednosti potřebné pro praktický výkon činnosti mediátora. Jedná se o testy z oblasti mediace a dalších způsobů mimosoudního řešení sporů (včetně příslušné právní úpravy), o znalosti mediační techniky, základních lidských práv a svobod, občanského, obchodního, pracovního práva, rodinného práva, práva na ochranu spotřebitele, občanského práva procesního a základů psychologie a sociologie. Podle toho, jaké má účastník vysokoškolské

⁷⁴ Viz zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, § 16 – podmínky zápisu.

vzdělání, skládá zkoušku buď u Ministerstva spravedlnosti ČR (lidé nemající právní vzdělání) nebo před Českou advokátní komorou (právníci).

Mediátor je vázán nejen obecnými právními předpisy, ale též i pokyny soudce a státního zástupce. Jejich pokyny se ale nesmějí týkat způsobu a výsledku mediace.⁷⁵ Z toho implicitně vyplývá, že tak jsou zakázány všechny vnější zásahy do mediace a jejího průběhu.

Mediátor napomáhá účastníkům mediačního procesu nalézt a dosáhnout optimální nebo co možná nejlepší řešení, jež poslouží zájmům obou znesvářených stran, řešení, které nepřekročí společenské normy a nepoškodí práva třetích stran, kterých se spor týká. V duchu této filozofie by měl mediátor vést mediační proces takovým způsobem, jenž nalézá a vede k řešení sporu a které přispěje k urovnání narušených společenských vztahů (Veteška, 2014).

Mediace bývá obvykle dobrovolná, v některých trestních případech může ale soud krátké setkání s mediátorem nařídit.⁷⁶ Pokud se účastníci na osobě mediátora neshodnou, určuje ho soud. Náklady spojené s nařízeným setkáním s mediátorem hradí účastníci sporu.

Před zahájením mediace je mediátor povinen poučit strany konfliktu o svém postavení při mediaci, o účelu a zásadách mediace, o účincích smlouvy o provedení mediace a mediační dohody, o možnosti mediaci kdykoliv ukončit, o odměně mediátora za provedenou mediaci a o nákladech mediace. Mediátor je povinen strany konfliktu výslovně poučit o tom, že zahájením mediace není dotčeno právo stran konfliktu domáhat se ochrany svých práv a oprávněných zájmů soudní cestou a že za obsah mediační dohody jsou odpovědné pouze strany konfliktu.

Mediace je zahájena uzavřením smlouvy o provedení mediace. Mediátor může odmítnout uzavření smlouvy o provedení mediace,

⁷⁵ Viz § 7, odst. 1, zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

⁷⁶ Viz kapitola 3.2 a text věnovaný trestní mediaci.

jestliže je má důvody pro svou podjatost nebo když je narušena nezbytná důvěra mezi ním a některou ze stran konfliktu. Mediace obvykle končí buď uzavřením mediační dohody, nebo písemným prohlášením jedné ze stran konfliktu, že v mediaci nebude nadále pokračovat. Mediátor je samozřejmě vázán mlčenlivostí.⁷⁷

Mediátor musí disponovat kromě svého vzdělání (formální kvalifikace) i adekvátními kompetencemi, které mu umožňují dosáhnout určité kvality jeho práce. Pojem kompetence definují Veteška s Tureckiovou⁷⁸ jako „pravomoc (souhrn pravomocí a odpovědností svěřených určitému pracovnímu místu nebo orgánu) nebo schopnost vykonávat určitou funkci (soubor činností).“ Veteška⁷⁹ (2010) ve své jiné práci dále soudí, že kompetence mediátora musejí nutně souviset s jeho hlavními úkoly, jimž jsou:

- „1) vysvětlit proces mediace, její fáze a postupy,
- 2) usnadnit komunikaci a být odpovědný za proces,
- 3) shromažďovat informace o daném případě a pracovat se stanovisky, emocemi a postoji klientů,
- 4) analyzovat informace, definovat sporné body – budoucí předměty jednání, rozlišovat jejich důležitost,
- 5) zprostředkovat dohodu, zvažovat jednotlivé návrhy a pomáhat se sepsáním společné dohody.“

Profesní kvalifikace mediátora zahrnuje jednak složky umožňující dosahování očekávaných výsledků práce (obvykle znalosti a dovednosti), jednak zdroje žádoucího pracovního chování (naplňování

⁷⁷ Viz Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, § 9 - mlčenlivost.

⁷⁸ VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8, s. 43.

⁷⁹ PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. (eds.). *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-92-1, s. 123.

pracovních rolí) a také chování obecně, jež reflektuje postoje pracovníka k profesi, klientům a společnosti. Naproti tomu kompetence jsou při zvládnání pracovních situací mediátora obvykle vyjádřeny znalostmi, schopnostmi, povahovými rysy, postoji, dovednostmi a zkušenostmi konkrétního pracovníka. Z toho můžeme dovednosti rozlišit na tzv. tvrdé (vyjádřené zpravidla odborností) a měkké (jedná se o postoje, pocity, vztahy a chování).⁸⁰

Dosažené vzdělání hraje při práci mediátorů velmi podstatnou roli. Vzdělání je výsledkem osvojování systemizovaných poznatků a vědomostí a s nimi spjatých intelektuálních i praktických dovedností a návyků. Vzdělání mediátorů je možno rozdělit na základní graduální vzdělání a specializované vzdělání v mediaci.

U mediátorů se předpokládá zejména velmi dobrá znalost práva. Tu považujeme v mediaci za podmínku poskytování mediačních služeb. Znalost práva je nutná i proto, že je zodpovědná za rozhodnutí klientů předpokládajících díky mediátorovi znalost všech pro ně podstatných okolností. Výsledek mediace totiž vždy musí obstát před zákonem. Důkladné právní znalosti mediátora mohou paradoxně mít i opačný efekt. Hrozí totiž, že mediátor bude hledat ideální míru využití své právní kvalifikace, zvláště pokud půjde o udílení právních informací, rad a směřování výsledku mediace podle dikce práva, a tím částečně naruší plynulý proces mediace (strany konfliktu nebudou jednání mediátora rozumět).

Mediátor musí mít dále i kvalitní osobnostní předpoklady. Ty lze postavit na stejnou úroveň jako odborné znalosti a dovednosti. Dobrý vztah s účastníky sporu předpokládá schopnost empatie, flexibilitu, vstřícnost, čínorodost a respekt ze strany mediátora. Významná je osobní vyzrálost a schopnost rychlého racionálního uvažování a hodnocení existujících situací.

⁸⁰ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

O nárocích, ať již formálních či jiných, se stále ještě vede diskuze. Ideální psychosociální profil úspěšného mediátora by měl podle Rozuma, Kotulana a Vůjtěcha⁸¹ vypadat následovně:

- komunikační a sociální dovednosti – schopnost navázat kontakt a získat důvěru, schopnost vést dialog a mít jazykový cit, otevřenost, vstřícnost, stylistické schopnosti,
- myšlení – nadprůměrná úroveň racionálních schopností, samostatnost, kritické, konstruktivní, logické a pozitivní, myšlení, vynalézavost, iniciativa, pohotovost, duchapřítomnost, schopnost koncentrace, schopnost analýzy a syntézy, schopnost improvizace,
- morálka – vysoké morální kvality, nestrannost, bezúhonnost, poctivost, pracovní spolehlivost,
- empatie a emoční inteligence – schopnost vcítit se do role druhého není dána všem lidem, ale mediátor by jí rozhodně disponovat měl, emoční inteligence umožní mediátorovi vnímat prožitku klientů a reagovat na ně,
- vzdělání – vysokoškolské vzdělání společenskovedního charakteru (právo, psychologie, sociologie, pedagogika, sociální práce),
- zralost – emoční a osobnostní stabilita, přiměřená sebedůvěra,
- pohlaví – žena nebo muž (v případě mezinárodní mediace lze podle kulturního okruhu operativně volit podle ne/repektu k určitému pohlaví – např. arabský svět se negativně staví vůči ženám v řídicích pozicích),

⁸¹ ROZUM, J., KOTULAN, R., VŮJTĚCH, J. *Výzkum institutu narovnaní*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. ISBN 80-86008-58-4.

- věk – minimálně 25 let, maximálně 65 let,
- vzhled – dobrý estetický vzhled, kultura projevu.⁸²

V této souvislosti se nelze nezastavit u oblasti spojené s etikou. Jak bylo již řečeno výše, jsou mediátoři ze zákona vázáni mlčenlivostí. Etika, která je jedním ze základních atributů práce mediátora, hraje totiž zásadní roli při dosažení dohody prostřednictvím mediace. Prvním předpokladem je etické chování mediátora, jež zakotvují tzv. etické mezinárodní a národní kodexy (od roku 2004 existuje Evropský etický kodex pro mediátory, české etické kodexy v mediaci – viz příloha).⁸³ Tímto chováním a jednáním mediátor pozitivně ovlivňuje obě znesvářené strany a dává jim tak dobrý příklad, jak mít k sobě úctu, respekt. Tím dosahuje toho, že obvykle mediace probíhá ve většině případů v relativně slušném a klidném duchu. Nároky na morální úroveň mediátora jsou podobné nárokům na morální úroveň psychologů, psychologických poradců, sociálních pracovníků, lékařů či farářů. Ostatně oblast komunikace a práce s lidmi na profesionální snad ani nic jiného než vysoký morální standard nepředpokládá.

Vzdělávání v mediaci zahrnuje rozvoj kvalifikace pro výkon profese mediátora a další profesní vzdělávání mediátorů. Cílem dalšího vzdělávání mediátorů je profesní růst, jenž je výsledkem ochoty a schopnosti otevírat se novým podnětům v profesní roli mediátora a integrovat je do chování a postojů.⁸⁴

Podle Havrdové⁸⁵ (1999) zahrnuje vývoj odbornosti mediátorů tyto čtyři stupně:

⁸² ROZUM, J., KOTULAN, R., VŮJTĚCH, J. *Výzkum institutu narovnaní*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. ISBN 80-86008-58-4.

⁸³ Viz Příloha A a B.

⁸⁴ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

⁸⁵ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: Metodická příručka pro učitele a supervisory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5, s. 23.

„a) Neuvědomovaná nevědomost - pracovník neví, že nezná a neumí - tehdy považuje vzdělání za zbytečnou a neúčinnou formalitu a světem jde lehce, nezatížen odpovědností. Stadium příjemné pro něho, ale běda světu.

b) Uvědomovaná nevědomost - pracovník objeví, co všechno nezná a neumí. Hlad po vzdělání ho žene, a pokud mu nemůže či nechce vyhovět, hrozí mu uzavření do žárlivě podezřívavého postoje vůči vzdělanějším kolegům. Přichází strach z toho, co všechno může pokazit, a vědomí odpovědnosti, které může drtit. Velmi nepříjemné stadium pro pracovníka.

c) Uvědomovaná znalost - pracovník se vědomě snaží uplatňovat poznání a jednat co nejlépe. Namáhavé rozlišování je kostrbaté a křečovitě, a tudíž nepřesvědčivé ve srovnání se suverénní nevědomostí. Pracovník je ostatním trochu pro blázny a pochybuje, zda je to vůbec to pravé. Rozhodně je to namáhavé a konfušní období.

d) Neuvědomovaná znalost - rozlišování se stalo samozřejmostí, v chování se obnovila nenucenost. Pracovník ani neví, že ví a umí. Teprve teď nese poznání skutečné plody, ale on už to tak nesleduje. Učí se za pochodu, ze všeho, co jej potká. Stadium dobré pro něj i pro svět.“⁸⁶

Počáteční vzdělávání v mediaci začíná již na vysokých školách a lze ho podle Holé⁸⁷ (2011) rozdělit na:

a) „Informativní vzdělávání v základních dovednostech konstruktivního řešení konfliktů, včetně mediace, které je většinou součástí některého společenskovedního předmětu (např. teorií a metod sociální práce, komunikačních dovedností, personálního řízení) nebo

⁸⁶ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: Metodická příručka pro učitele a supervisory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5, s. 23.

⁸⁷ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6, s. 241-242.

jako samostatná disciplína. Primárním cílem této výuky není vyškolit profesionální mediátory, ale vybavit budoucí profesionály v práci s lidmi takovými dovednostmi (vědomostmi, zkušenostmi a uměním je v praxi aplikovat), aby byli schopni kompetentněji řešit své vztahové konflikty, přispěli k poznání sebe samých a tím ke svému profesionálnímu růstu a aby byli informováni o metodě mediace, dílčím způsobem ji využívali a v případě potřeby ji doporučovali svým klientům jako jednu z možností pomoci.

b) Specializované, komplexní vzdělávání v mediaci⁸⁸, které je též zajišťováno univerzitami. Zde dochází k interdisciplinárnímu výcviku.

Další profesní vzdělávání mediátorů probíhá formou kurzů, přednášek, konferencí, workshopů a též prostřednictvím samostudia (odborná literatura, blended learning).

Podle Vetešky⁸⁹ (2010) představuje jak počáteční, tak i další profesní vzdělávání mediátorů důležitou složku profesionalizace jejich činnosti. „To souvisí s vymezením mediace jaké nové autonomní (multidimenzionální) profese, která se stane uznávanou specializací - a v této chvíli není rozhodující, zda pod patronací sociální práce či jiného vědního oboru. Pokud se mediace vymaní z laického řešení konfliktů (současný vývoj tomu nasvědčuje), má velký potenciál rozvoje, neboť společnost zájem o tuto službu deklaruje, stejně jako řada profesních a občanských sdružení. Jedním z nejrozšířenějších způsobů vymezení profesní role je získání certifikátu či osvědčení o dosaženém vzdělání. Profesionalizace této činnosti se stala realitou, a proto jí nelze popřít. Legitimizace souvisí jak s historickým vývojem, tak s politickým,

⁸⁸ HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6, s. 241-242.

⁸⁹ PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-92-1.

ekonomickým a sociálním uspořádáním společnosti, které se odráží v profesní struktuře.“

Důležité je v rámci dalšího vzdělávání rovněž rekvalifikační vzdělávání. To je „nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, která je součástí státní politiky zaměstnanosti. Spadá do oblasti dalšího profesního vzdělávání. Rekvalifikační vzdělávání nabízejí na základě akreditace různé subjekty, například školy, vzdělávací instituce, občanská a profesní sdružení. Absolvent obdrží po složení zkoušky osvědčení o absolvování rekvalifikačního vzdělávacího programu s uvedením počtu absolvovaných hodin a oprávněním k výkonu konkrétní pracovní činnosti.“⁹⁰

Současnost a perspektivy mediace, jako alternativního mimosoudního způsobu řešení sporů, se nově promítly i do kurikula vzdělávání dospělých a do možnosti absolvovat akreditované rekvalifikační vzdělávání, které v ČR poskytovala v letech 2009 až 2012 Česká andragogická společnost ve spolupráci s Evropským institutem pro smír, mediaci a rozhodčí řízení.

Rekvalifikační vzdělávání v této oblasti aktuálně realizuje Česká andragogická společnost pod MŠMT akreditovaným rekvalifikačním vzdělávacím programem s názvem: „Mediátor/Mediátorka – alternativní způsoby řešení sporů“.

6.2 Vzdělání a role probačního úředníka

Jak již bylo výše uvedeno, v roce 2000 byl přijat zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Obsahuje základní požadavky týkající se vzdělání (tj. kvalifikace) a osobnosti mediátora a zejména probačního úředníka. Může se jím stát jen člověk „bezúhonný

⁹⁰ PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha : Grada Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1, s. 216-217.

a způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby“.⁹¹

Úředník je poté povinen dále se vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti. Rozsah a obsah kvalifikačního vzdělávání a odborné zkoušky pro úředníky a obsah specializačního kursu pro asistenty Probační a mediační služby stanoví Statut Probační a mediační služby.

Specifická činnost práce probačního úředníka vyžaduje interdisciplinární přístup. Musí mít schopnost posuzovat věci v souvislostech a být schopen dialogu nejen s účastníky konfliktu, ale i s jejich právními zástupci a orgány činnými v trestním řízení. To vyžaduje disponovat velmi dobrými vlastnostmi a kompetencemi z oblasti sociálních, psychologických a právnických věd.

Pracovníci Probační a mediační služby ČR (dále jen PMS) jsou vzdělávání pomocí vlastního speciálního vzdělávacího systému. Ten tvoří 2 pilíře: specializační vzdělávací program a další odborné vzdělávání.

Specializačního vzdělávací program tvoří výcvikový program a praxe na odborných pracovištích. Program trvá jeden rok a je ukončen závěrečnou zkouškou před komisí, kterou jmenuje ministr spravedlnosti. Na specializační vzdělávací program navazuje systém dalšího vzdělávání, který přispívá k průběžnému zvyšování odbornosti a specializace.

Další vzdělávání probačních úředníků má obvykle formu seminářů věnovaných aktuálním otázkám uplatňování alternativních způsobu řízení a alternativních trestů, zacházení s klienty, uplatňování mediace při řešení trestných činů. Konají se též tzv. kontrolní semináře, které jsou věnovány nácviku a rozvoji praktických dovedností.

⁹¹ Viz zákon č. 257/2000 Sb., hlava II, § 6, odstavec 2.

Úkolem probačního pracovníka není jen dohled nad obžalovaným či odsouzeným, ale i péče o něj. Probační úředník pomáhá klientovi řešit jeho problémy s cílem posílit jeho schopnosti k vedení řádného a bezkonfliktního způsobu života ve společnosti a vybudování pozitivního vztahu k ní. Vedle dohledu samého se tedy jedná o sociální práci. Probační úředník musí pochopit zejména sociální pozadí trestné činnosti pachatele. Proto musí zkoumat měřítka jeho hodnot, jeho osobnost, rodinné, pracovní i další vazby v jeho sociálním prostředí. Na základě této analýzy musí klientovi poskytnout přiměřenou péči a pomoc takovým způsobem, aby se klient byl schopen v co nejkratším čase znovu začlenit do společnosti. Proto nelze probaci nahlížet jen ve spektru probačního dohledu, ale je nutné ji chápat v širších sociálních souvislostech.⁹²

Práci probačního úředníka při práci s obviněným a poškozenými lze konkrétně demonstrovat na příkladu tzv. dohledového probačního plánu, jenž vychází jednak přímo ze zákona o PMS, ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k mladistvým a z trestního zákona ve vztahu k dospělým. Podle nich je povinností obviněného pachatele, kterému byl uložen dohled:

- spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví na základě probačního dohledového plánu (probačního programu),
- dostavovat se k němu ve lhůtách, které mu stanoví,
- informovat jej o svém pobytu, zaměstnání, dodržování soudem uložených povinností nebo omezení a o jiných důležitých okolnostech, které mu určí,

⁹² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 1. vyd., 216 s., ISBN 978-80-7367-757-2.

- umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.⁹³

Dohledový probační plán (program) shrnuje konkrétní postupy nutné k tomu, aby obviněný vedl řádný život a aby si uvědomil důsledky svého činu a odčinil je. Cílem probačního plánu je nalezení životní perspektivy a užitečného společenského a pracovního uplatnění. Vedle toho je nutné, aby klient stabilizoval své rodinné poměry a vztahy s osobami z jeho blízkého sociálního okolí a eliminoval návyků, jež způsobily páchání jeho trestné činnosti.

Výsledný probační program by měl ideálně obsahovat:

- objasnění motivů a podmínek jednání obviněného vedoucích k spáchání trestné činnosti a stupně rizika opakování trestné činnosti,
- metody práce s obviněným vedoucí k tomu, aby si uvědomil negativní dopad spáchaného činu na poškozeného, další osoby, společnost i sebe samého,
- rámcový rozvrh plánovaných osobních kontaktů probačního úředníka s obviněným,
- způsob kontroly průběžného plnění podmínek a omezení uložených obviněnému,
- individuální probační resocializační program, včetně cílů a metod resocializace,
- vymezení zamýšlených cílů dohledu, zvláště změn v chování směřujících k posílení vědomí odpovědnosti obviněného, jeho vztahu k užívání drog, k práci a snížení rizika recidivy,

⁹³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 1. vyd., 216 s., ISBN 978-80-7367-757-2.

- časový harmonogram plánovaného dosažení jednotlivých cílů.⁹⁴

Na rozdíl od činnosti mediátora nejsou aktivity probačního úředníka závislé na vstřícnosti a souhlasu obviněného a poškozeného. Povinností probačního úředníka je provést příslušnou činnost probační povahy bez ohledu na to, zda s ním klient spolupracuje či nikoliv. Ve srovnání s mediací přesahuje probační činnost svým záběrem výrazně rámec komunikace mezi zainteresovanými subjekty. Jednání mezi probačním úředníkem a obviněným (potažmo jeho okolím) není jedinou pracovní aktivitou. Hlavním smyslem práce probačního úředníka je kromě komunikace především praktická pomoc obviněnému při řešení jeho problémů. Konkrétně se jedná o nalezení vhodných resocializačních programů a zajištění klientovy aktivní účasti na nich. V řadě případů jsou zejména tyto probační aktivity těmi nejdůležitějšími.

Probační práce v sobě integruje na první pohled protikladné cíle. Na jedné straně musí dát klientovi najevo, že páchaní trestné činnosti je společensky nepřijatelné a že musí napravit následky svého jednání, na straně druhé mu zároveň nabízí laskavost a vstřícnost: může svobodně změnit svůj život tak, aby se již nemusel či nechtěl dopouštět další trestné činnosti. Cestou, jak toho lze v některých případech dosáhnout, je využití všech probačních činností a metod, což zároveň vyžaduje plné pracovní nasazení probačních úředníků a jejich neustálé další profesní vzdělávání.⁹⁵

⁹⁴ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, ISBN 978-80-87071-55-7.

⁹⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce analyzovala (v daném rozsahu a v souladu s cíli diplomové práce) odbornou literaturu, a to převážně české provenience, z oblasti mediace a probace aplikované v České republice. Neaspiruje na úplný souhrn všech okolností, jež s sebou přináší daná tematika, spíše si kladla za cíl utřídit a zanalyzovat dostupný materiál a zasadit ho do aktuálního kontextu (např. nový zákon o mediaci z roku 2012).

Kromě vysvětlení klíčových pojmů používaných v mediaci, probaci, andragogice, sociální psychologii a sociální práci popsala filozofické, historické, psychologické, sociologické, ekonomické a právních aspektů trestní a netrestní mediace a probace.

V dalších kapitolách zaměřila svou pozornost na praktické využití mediace a probace v českých podmínkách a srovnala je s aplikací v zahraničí. Poté následoval rozbor mezinárodní a národní legislativy týkající se sledované oblasti.

Pátá kapitola si všímala práce mezinárodních a národních institucí působících v oblasti mediace a probace.

Praktická část diplomové práce přinesla detailní analýzu kvalifikačních a vzdělávacích požadavků kladených na mediátory a probační úředníky a konfrontovala je s jejich pracovní rolí v každodenní praxi.

Zajímavé bylo sledovat vývoj v oblasti vzdělávání a rozvoje. Od původně zájmového až po dnes dominující další profesní. V současné době dokonce nalezneme na vzdělávacím trhu bohatou nabídku, např. i v podobě akreditovaných rekvalifikačních vzdělávacích programů. Jediný program tohoto zaměření realizuje Česká andragogická společnost. Program se skládá z pěti třídních modulů – bloků, které na sebe navazují a mají za cíl připravit odborníky pro oblast mediace, zejména netrestní. V současné době připravují i v rámci nového kurzu

nazvaného „Mediační techniky“ na zkoušku, která umožní uchazečům zápis do rejstříku mediátorů, který podle nedávno přijatého zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci, vede Ministerstvo spravedlnosti.

Lze konstatovat, že andragogika hraje v oblasti vzdělání a dalšího profesního vzdělávání mediátorů a probačních úředníků stěžejní roli a vnáší do neustále měnícího se procesu dynamiku ve formě nových přístupů (metod, technik a nabídek vzdělávání a rozvoje), jež jsou mediátory a probačními pracovníky plně akceptovány.

SOUPIS POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ

DOLEŽALOVÁ, M. Právní aspekty mediace. *Právo a rodina*, 2006, č. 11, s. 9 -11.

FIALA, J., KINDL, M. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-058-1.

HART-DAVIS, A. *Dějiny: velký obrazový průvodce historií lidstva: od úsvitu lidské civilizace po současnost*. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3651-3.

HOLÁ, L. *Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: Metodická příručka pro učitele a supervisory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.

LISSE, L. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-874-1.

LUHMANN, N. *Sociální systémy: nárys obecné teorie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-100-0.

NOVOTNÁ, V., FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: UJAK, 2009. 1. vyd., 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8.

OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Probační a mediační služba jako nově vznikající oblast sociální práce. *Sociální politika*, 2000, č. 4, s. 7 – 10.

PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: UJAK, 2010. 1. vyd., 168 s., ISBN 978-80-86723-92-1.

PATOČKA, J. *Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25609-0.

PIPKOVÁ, H. Soudce mediátorem ve správních věcech? *Právní rádce*, č. 12, roč. 2007, s. 13-21.

POLE, Z., VYHNÁLKOVÁ, H. *Ostrov rodiny: integrující přístup pro práci s rodinou*. Praha: Doplněk, 1996. ISBN 978-80-9017-738-3.

PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha : Grada Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha : Grada Publishing, 2014. 2., aktualiz. a rozš. vyd. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

ROZUM, J. a KOTULAN, R. a VŮJTĚCH, J. *Výzkum institutu narovnání*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. ISBN 80-86008-58-4.

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H.Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

ŠIŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace. Řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012. 1. vyd., 208 s. ISBN 978-80-262-0091-8.

ŠTERN, P. a OUŘEDNÍČKOVÁ, L. a DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 1. vyd., 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

VETEŠKA, J. Perspektivy mediace a probace v kontextu resocializační pedagogiky. In *MORAVCOVÁ, I., PRŮKA, M. (eds.). Aktuální problémy resocializační pedagogiky*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2010, s. 67-77. ISBN 978-80-7395-342-3.

VETEŠKA, J. Další vzdělávání migrantů v kontextu interkulturní psychologie a rozvoje kulturní inteligence. In *EGER, L. a kol. Diversity management*. Praha : Educa Service, 2009. s. 111-125. ISBN 978-80-87306-03-1.

VETEŠKA, J. *Základy mediace a probace : filozofické, společenské a edukační aspekty*. Praha: UJAK, 2014. 144 s. 978-80-7452-013-6.

VETEŠKA, J. a TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.

VEVERKA, V. a BOGUSZAK, J. a ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996. ISBN 80-85963-06-X.

VĚTROVEC, V. a NEDOROST, L. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

WATZLAWICK, P. *Jaká je skutečnost? Mylné představy, klamání, porozumění*. Hradec Králové, Konfrontace, 1998. ISBN 80-86088-00-6.

ZAHNAŠ, Š. *Alternativní přístupy k řešení některých trestních věcí ve starověku*. Opava: Regionální konference mediační a probační služby ČR, 2001.

ŽATECKÁ E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

SOUPIS POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ

LABÁTH, V. *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. Bratislava: PDHS, 2004. ISBN 978-809-689-3478.

LUHMANN, N. *Ökologische Kommunikation*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. ISBN 3-531-51775-9.

O'REARDON, D. *Mediation and Philosophy*. (online, napsáno v březnu 2010). (cit. 4. 6. 2013) Dostupné z www.mediate.com/articles/oReardon-D1.cfm.

VAN KALMTHOUT, A., DERKS, J. *Probation and Probation Service*. Haag: Wolf Legal Publishers, 2000. ISBN 90-5850-008-X.

PŘÍLOHA

Příloha A

Etický kodex mediátorů sdružených u Unie pro rozhodčí a smírčí řízení ČR, a. s.

Osobní působnost - § 1

Etickým kodexem, který byl přijat Unií pro rozhodčí a mediační řízení ČR, a.s. (dále jen „Unie“), jsou vázáni všichni mediátoři působící v rámci mediací zajišťovaných Unií.

Základní pravidla - § 2

Mediátor je povinen poctivým, čestným a slušným chováním přispívat k důstojnosti a vážnosti mediačního řízení, jakož i pečovat o dobré jméno Unie.

Projevy Mediátora v souvislosti s výkonem jeho činnosti jsou věcné, strážlivé a nikoliv vědomě nepravdivé.

Mediátor si je vědom toho, že veškeré informace, které získal jako Mediátor pověřený Unií jsou důvěrné a nejsou-li tyto informace veřejně publikovány a prezentovány Unií, je povinen o nich zachovávat mlčenlivost.

Mediátor je povinen zachovávat mlčenlivost o účastnících, předmětu i obsahu sporu, který projednával, nebo o kterém získal jinak informaci.

Vztah ke stranám sporu a jeho předmětu - § 3

Mediátor nesmí použít ve svůj vlastní prospěch nebo ve prospěch třetích osob informací, které získal v souvislosti s projednáním sporu v mediačním řízení.

Mediátor je neúplatný.

Mediátor je povinen zachovávat náležitou úctu a zdvořilost vůči všem osobám zúčastněným na mediačním řízení.

Mediátor je povinen v mediačním řízení jednat poctivě, respektovat práva účastníků řízení a chovat se k nim i k ostatním osobám zúčastněným na řízení tak, aby nebyla snižována jejich důstojnost.

Mediátor je povinen vést mediaci účelně a s maximální snahou nezatěžovat nadbytečně strany sporu.

Mediátor je povinen volit podle svého uvážení nejlepší postupy vedoucí k dosažení konsensu stran sporu, které se účastní mediace.

O průběhu mediace je mediátor povinen vést přiměřenou dokumentaci a o uskutečněných jednáních pořídit shrnující zápis. V tomto zápisu musí

být uveden zejména závěr mediace, tj. konečná dohoda stran nebo záznam o neúspěšné mediaci a důvodech neúspěchu.
Bude-li o to mediátor stranami požádán zajistí na jejich náklad pořízení exekutorského nebo notářského zápisu se svolením k přímé vykonatelnosti takového zápisu, je-li výsledkem mediace závazek strany poskytnout určité plnění.

Ustanovení společná a závěrečná - § 4

Tento Etický kodex nabývá účinnosti dne 19. dubna 2006.
Platné znění tohoto Etického kodexu je zveřejněno na internetové stránce www.urmr.cz.

Zdroj: Unie pro rozhodčí a smírčí řízení ČR, a. s.
Dostupné on-line na: <http://www.urmr.cz/rozhodci-rizeni/organizacni-statut-a-kancelarsky-rad/archiv/organizacni-statut-a-kancelarsky-rad-ucinny-dnem-1-listopadu-2008/>

Etický kodex Asociace mediátorů ČR

I. Povinnosti mediátora ke stranám

- Mediátor smí vyslovit souhlas s mediací pouze pokud je připraven věnovat patřičnou pozornost efektivitě mediace
- Mediátor si je vědom toho, že:
 - účast na mediaci je pro strany dobrovolná
 - za řešení nesou odpovědnost strany
 - dohoda je činěna dobrovolně oběma stranami
- Mediátor informuje pravdivě o podmínkách, za jakých je služba poskytována
- Mediátor dává účastníkům plně na vědomí, na jakém základě se realizuje kompenzace, jaké poplatky či sazbu si účtuje, a tuto skutečnost osvětlí.

II. Povinnosti mediátora k procesu mediace

- Mediátor prostřednictvím mediačního procesu vede strany ke zvýšení jejich schopnosti řešit samostatně další problémy
- Mediátor posuzuje spolu se stranami vhodnost mediace pro konkrétní případ
- Mediátor zvažuje případné dopady své intervence do procesu
- Mediátor vede mediaci nestranným způsobem
- Mediátor zajišťuje stejné procesní podmínky pro obě strany
- Mediace je možná provádět jen tehdy, když obě strany souhlasí s osobou mediátora (neutralita)
- Informace získané během mediace jsou diskrétní. Informace, které se mediátor dozví na separátních jednáních s jednou stranou, může druhé straně sdělit jen se souhlasem strany, o jejíž informace jde
- Mediace nelze provádět se stranami intoxikovanými nebo těmi, které mají vážné psychické problémy, které omezují jejich schopnost úsudku
- Cílem mediace je dosažení dohody, která je oběma stranami vnímána jako přijatelná
- Strany mohou odstoupit od mediace v kterékoliv fázi procesu, aniž by bylo nutné sdělit důvod
- Mediátor může od mediace odstoupit z vážných důvodů

III. Povinnosti mediátora ke kolegům

- Mediátor by neměl vědomě vstupovat do žádného sporu mediovaného jiným mediátorem bez předchozího souhlasu všech zúčastněných

- Během procesu mediace se mediátor vyvaruje projevů kritiky kolegů. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem

IV. Povinnosti mediátora k profesi

- Mediátor si je vědom toho, že nebude posuzován pouze jako individuální osoba, ale také jako reprezentant profesní organizace
- Mediátor se průběžně vzdělává a zvyšuje svoje praktické i teoretické dovednosti v mediaci
- Mediátor by měl mediovat jen v té oblasti, pro kterou je kvalifikovaný zkušeností nebo výcvikem

V. Povinnosti mediátora ke společnosti

- Mediátor v procesu mediace dbá na to, aby byly brány v úvahu nejen zájmy stran, ale i zájmy společnosti

VI. Řešení stížnosti

- Stížnosti na porušení Etického kodexu mediátorů ČR řeší Etická komise AMČR.
- Etickou komisi AMČR jmenuje Rada AMČR.

Zdroj: Asociace mediátorů ČR

Dostupné on-line na: <http://www.amcr.cz/>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Milan Baier

Obor studia: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Rozvoj mediace a probace v kontextu andragogiky

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 82

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů české literatury a pramenů: 30

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 11

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.